

اسلامی فرقی

پروفیسور دوکتور قاضی حفیظ اللہ بناد جبار خیل

۱۳۹۳ ل کال

اسلامی فرقی

بناد جبار خیل

۱۲

Kehabitona.org.com

{ ۱ }

اسلامی فرقہ

مؤلف

الحاج پروفیسور دکتور قاضی حفیظ اللہ بناد جبار خیل

۱۳۹۳ لکال

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

www.melita.com
0777 400 116

لړليک

۱	سريزه	۲۰	حروريه
۲	د اسلامي ۷۳ فرقو لنډه معرفي	۲۱	فارقيه
۱	جبريه	۲۲	منكريه
۲	قدريه	۲۳	شبطانيه
۳	سوفسطانيه	۲۴	معتزليه
۴	وجوديه	۲۵	كيسانيه
۵	معطليه	۲۶	وهميه
۶	سابعه	۲۷	مبكره
۷	على العرشيه	۲۸	راونديه
۸	حلوليه	۲۹	مشبهه
۹	فشاريه	۳۰	جهميه
۱۰	مهمليه	۳۱	زنادقيه
۱۱	مرجئه	۳۲	مترفيه
۱۲	حبيبيه	۳۳	ملاحده
۱۳	خوفيه	۳۴	منجميه
۱۴	سارقيه	۳۵	وضعيه
۱۵	ثنويه	۳۶	فلاسفيه
۱۶	اتحاديه	۳۷	كراميه
۱۷	تناسخيه	۳۸	خازميه
۱۸	متصليه	۳۹	اباضيه

لوزيه	٤٠	منفصليه	١٩
حكيمه	٥٨	اخشبيه	٤١
لاعينه	٥٩	تغلبيه	٤٢
رجعيه	٦٠	قاسطيه	٤٣
متربصه	٦١	تكوينيه	٤٤
قبريه	٦٢	متوسمه	٤٥
اقفيه	٦٣	محروقيه	٤٦
حشويه	٦٤	بوستانيه	٤٧
فانيه	٦٥	مفروعيه	٤٨
اثيريه	٦٦	نجاريه	٤٩
مولهيه	٦٧	خارجيه	٥٠
مبدليه	٦٨	شيعيه	٥١
كنزيه	٦٩	رافضيه	٥٢
صوفيه	٧٠	اماميه	٥٣
دهريه	٧١	ناوسيه	٥٤
شمراخيه	٧٢	اميرييه	٥٥
سنيه	٧٣	اسماعيليه	٥٦
		جلامرہ	٥٧

د کتاب خانگړنې:

د کتاب نوم: اسلامي فرقې
ليکوال: دوکتور پروفیسور قاضي حفيظ الله بناد جبارخېل
خپرندوی: د افغانستان ملي تحریک فرهنگي خانگه
د خپرندوی پرله پسې نومره: (۱۰)
پښتۍ ډیزاین: فیاض حمید
کمپوز: ظفر اقبال
چاپ شمېر: ۱۰۰۰ ټوکه
چاپ وار: لومړی
چاپ نېټه: ۱۳۹۳ ل کال

د تحریک یادښت

فرهنگي خانگه د افغانستان ملي تحریک له اساسي خانگو څخه یوه ده. د دې خانگې دنده داده چې هېوادوالو ته فرهنگي خدمات وړاندې او گټور فرهنگي کارونه ترسره کړي. د تاریخي، ملي، کلتوري ورځو او تاریخي او ملي شخصیتونو نمانځل ددې خانگې نورې دندې دي.

د هېواد د لیکوالو د علمي، دیني، روزنیزو او معلوماتي اثارو چاپ هم ددې خانگې له اساسي دندو څخه گڼل کېږي. له هغې ورځې راهیسې چې تحریک خپل عملي فعالیتونه پیل کړي دي، نو دې خانگې هم ورسره سم خپل فعالیتونه چټک کړي دي. تاریخي ورځې یې نمانځلي، تاریخي وایتونو ته یې لوجې جوړې کړي. علمي سیمینارونه او ورکشاپونه یې جوړ کړي دي.

د تحریک دې خانگې د تحریک د عمومي هدفونو په رڼا کې وپتېیله چې په یوځایي ډول (شل عنوانه) کتابونه چاپ کړي. په دې اثارو کې اکثره دیني او علمي اثار شامل دي چې درنو هېوادوالو ته یې وړاندې کوي.

دا اثر (اسلامي فرقې) چې ستاسو په لاس کې دی، ښاغلي (پروفیسور ډاکټر قاضي حفیظ الله ښاد جبارخېل) لیکلی او د همدغو شلو عنوانو اثارو له جملې څخه دی. هیله ده درانه لوستونکي ترې ښه گټه پورته کړي. تحریک خپلو هېوادوالو ته ډاډ ورکوي چې په راتلونکي کې به هم خپلو دې ډول هڅو ته دوام ورکړي.

د هېواد د فرهنگ د بډاینې په هیله

په درناوي

د افغانستان ملي تحریک

فرهنگي خانگه

سريزه

الحمد لله والصلوة والسلام على رسول الله الذي قال: "ستفترق امتي ثلاثة و سبعين فرقةً احديها الناجية"^(١) يعني لوى خپښتن لره ستاينه ده او په رسول الله صلى الله عليه وسلم دې درود او سلام وي هغه چې فرمايلي يې دي: زما امت به درې اويا فرقي شي يوه به يې ناجيه وي، د دغه مطلب د وضاحت لپاره چې د اسلام د درې اويا ملتونو د پېژندلو په لټه کې شوم دې برخه کې چې کوم کتابونه ليکل شوي دي له هغو څخه مې د (هفتاد و سه ملت) په نوم کتاب خوښ شو چې اتمې هجري پېړۍ کې ليکل شوې او د پاريس ملي کتابتون کې کوم تن پورې تعلق لري او په ٨٨٧ هجري کال په اهتمام او تصحيح د دکتور محمد جواد

١. دا حديث مڪمل په دې ډول دی: "ليا تين على امتي ما اتى على بنى اسرائيل حذو النعل بالنعل حتى ان كان منهم اتى امة على نية لكان فى امتي من يصنع ذلك، و ان بنى اسرائيل تفرقت على اثنتين و سبعين ملة و تفترق امتي على ثلاثة و سبعين ملة كلهم فى النار الاملة واحدة، ما انا عليه و اصحابي (جامع الصغير سيوطي ج ٢ ص ٣٨٢، يعني زما په امت به هغه څه راشي، چې په بني اسرائيلو راغلي و په برابري د خپلې له خپلې سره حتى كه څوك چپرې ښكاره ميڅي سره راتگ و كړي زما په امت كې به هم هرو مرو څوك همدا سې و كړي، او بېشكه بني اسرائيل دوه اويا ملتونه دي او زما امت به درې اويا ملتونه شي. ټول به په اور كې وي مگر يو ملت كوم، چې زه او زما اصحاب په هغه يو (سيوطي د جامع الصغير په ٢ جلد ٣٨٢ مخكې راوړى دى) او ما دلته له (هفتاد و سه ملت) كتاب ځنې رانقل كړ چې د وكتور محمد جواد مشكور د پوهنتون استاد په اهتمام او تصحيح رسيدلى دى.

مشکور استاد د پوهنتون رسیدلې ده. ^(۱) نوم او لیکوال یې معلوم نه دي خو له متن یې معلومېږي، چې د جلال الدین بلخي له ژوندانه وروسته په تبریز کې د اتمې پېړۍ له علماوو چا لیکلې ده، لیکوال یې ځان اهل سنت او جماعت بللی او هاند یې کړی دی، چې کومې فرقې ته د کفر نسبت ونه کړي، د دغې نسخې د لیکلو سبک صوفیانه دی، آیات او احادیث په کې راغلي دي له هغو څرگندېږي، چې لیکوال یې صوفي او خطیب دی او د هرې فرقې عقاید یې چې بیان کړي له هغو داسې ښکاري، چې د دې قلمي نسخې مؤلف د عقایدو له کلامي کتابو لیکلې دي او د نورو کلامي کتابو په څېر یې تالیف کړی دی، دې کتاب کې د اسلامي درې او یا فرقو نومونه داسې راغلي دي. ^(۲)

۱- جبریه ۲- قدریه ۳- سوفسطائیه

۴- وجودیه ۵- معطلیه ۶- سابقیه

۷- علی العرشیه ۸- حلولیه

۹- فثاریه ۱۰- مهملیه

۱۱- مرجئه ۱۲- حبیبیه

۱۳- خوفیه ۱۴- سارقیه

۱۵- ثنویه ۱۶- اتحادیه

۱۷- تناسخیه ۱۸- متصلیه

۱- دا نسخه د حسن بن شمس الحسیني الاسترآبادی کاتب په لاس د تبریز په دارالسلطنه کې لیکل شوې ده. فعلاً د پارس ملي کتابتون کې په ۲۸ شماره له نورو فارسي نسخو سره ده.

۲- هفتاد و سه ملت کتابت شده ۸۸۷ سال هجری به اهتمام و تصحیح دکتور محمد جواد مشکور استاد پوهنتون.

۱۹_ منفصلیه	۲۰_ حدودیه
۲۱_ فارقیه	۲۲_ منکریه
۲۳_ شیطانیه	۲۴_ معتزلیه
۲۵_ کیسانیه	۲۶_ وهمیه
۲۷_ بکریه	۲۸_ راوندیه
۲۹_ مشبهه	۳۰_ جهمیه
۳۱_ زنادقیه	۳۲_ مترفیه
۳۳_ ملاحده	۳۴_ منجمیه
۳۵_ وضعیه	۳۶_ فلاسفه
۳۷_ کرامیه	۳۸_ خازمیه
۳۹_ اباضیه	۴۰_ نوریه یا لوزیه
۴۱_ خشبیه	۴۲_ تغلیبیه
۴۳_ قاسطیه	۴۴_ تکوینیه
۴۵_ متوسمه	۴۶_ محروقیه
۴۷_ بوستانییه	۴۸_ مفروغیه
۴۹_ نجاریه	۵۰_ خارجیه
۵۱_ شیعیه	۵۲_ رافضیه
۵۳_ امامیه	۵۴_ ناوسییه
۵۵_ امیرییه	۵۶_ اسمعیلییه
۵۷_ جلامده	۵۸_ حکمیه
۵۹_ لاعنیه	۶۰_ رجعیه
۶۱_ متربصه	۶۲_ قبرییه

۲۳_ واقفیه	۲۴_ حشویه
۲۵_ فانیه	۲۶_ اثریه
۲۷_ مولهیه	۲۸_ مبدلیه
۲۹_ کنزیه	۷۰_ صوفیه
۷۱_ دهریه	۷۲_ شمراخیه
۷۳_ سنیه	

د اسلامي درې اويا فرقو شمېر او نومونه مو چې د کلامي نورو کتابونو سر سره ورکړ يو بل سره تطابق نه لري. ځينو کې په يوه نوم او نورو کې په بل نوم وي. ځينو کې يې شمېر په يوه اندازه او نورو کې په بله اندازه وي خو په (هفتاد و سه ملت) نومي ذکر شوي کتاب کې چې راغلي زما خوښ شوی. له هغه مې په خپل سبک د جلا کتاب په حيث په خپل عبارت پښتو ژبه کې په لاندې ډول راوړل چې د هرې فرقې شمېر، نوم، د تسميې وجه، عقیده او دليل يې او د اهل سنت او جماعت عقیده او دليل يې د جلا جلا وړکو عنوانونو په شکل په کې راوړی. الله تعالی دې مونږ ته او زمونږ مور او پلار او نورو مسلمانانو ته پرې مغفرت نصیب او دارينو کې ثوابونه پرې راپېرزو او راباندې ولوروي او توفيق راکړي چې په صحيح ډول له حقيقت سره موافق يې په تصنيف او تالیف توفيق راکړي. دا دی چې د هرې فرقې لنډه يادونه په لاندې ډول وړاندې کوم.

په درناوي

الحاج پروفیسور دکتور قاضي حفيظ الله بناد جبارخېل

د اسلامي (درې اویا) فرقو معرفي

۱- جبریه :

د نوم وجه :

دوی ته د دې لپاره جبریه وایي چې وایي : افعال د بندگانو په جبر دي او انسان ته په خپلو افعالو اراده او قدرت نشته دی، او درې ډلې لري : حمیه، نجاریه، ضراریه چې اولې دوه یې وروسته راځي او ضراریه یې د ضرار بن عمر پیروان دي. دوی وایي : خدای تعالی قادر او عادل دی په دې معنا چې جاهل او عاجز نه دی او وایي : خدای تعالی غیر له خپله ده څخه بل څوک نه پېژني او وایي : خدای تعالی په شپږم حس لیدل کیدلای شي، د امامت مسئله کې وایي چې د امامت مقام ته د رسیدلو صلاحیت غیر قریشي کسان لري نو که د امامت مقام ته یو قریشي او بل نبطي داوطلب شي باید نبطي انتخاب کړو ځکه چې قدرت یې کم دی.^(۱) نو جبریه وایي چې بنده هیڅ قدرت نه لري.

عقیده :

جبریه عقیده لري، چې انسان په خپلو حرکاتو او سکاناتو کې هیڅ اختیار نه لري، د انسانانو حرکات او سکانات په قضا او قدر پورې اړه لري نه په ارادې او اختیار پورې، بندگان قول لري نه فعل، نه خیر لري

۱- هفتاد و سه ملت ص ۱۰۶.

نه شر، نه طاعت لري نه معصيت ځکه چې انسان حول او قوه نه لري الله تعالی حول او قوه ورکوي. ^(۱)

د جبریه دلیل: «لا حول ولا قوه الا بالله العلی العظیم» یعنی د یوه کار او عمل له اجرا کیدلو انصراف او گرځیدل نه شته او نه د هغه په اجرا کولو قوت او توفیق شته مگر په الله تعالی دا دواړه کیږي. ^(۲) دوی وایي: الله تعالی په یو څیز (د مخه تر وقوع د هغه څیز) علم ورباندې نه لري. ^(۳)

اهل سنت او جماعت:

اهل سنت او جماعت د انسان د فعل په برخه کې داسې عقیده لري، چې: هر څه د الله تعالی په ارادې او مشیت پورې اړه لري لکن په دې ترڅ کې بندگانو ته هم یو څه اختیار شته دی. لکه د (آس) حرکت چې سواري والا، لاندې هم د ده په اختیار کې ده او هم بې اختیاره ده، که انسان ته دومره اختیار نه وي نو د شرع او امر او نواهي عبث تلقی کیږي.

د اهل سنت او جماعت دلیل:

"افحسبتم انما خلقناکم عبثاً" ^(۴) یعنی آیا گمان کوئ چې په تحقیق سره ما تاسې عبس پیدا کړي یئ؟ دا انکاری استفهام دی یعنی عبث نه

۱- همدغه ذکر شوی مرجع ص ۱۷.

۲- لا حول ولا قوه الا بالله العلی العظیم دواء من تسعة و تسعين داء ایسرها لهم (جامع الصغیر سیوطی ج ۲/ص ۲۴۳)

۳- جبریه وایي: علم د خدای تعالی حادث دی نه په محل کې او وایي: خدای تعالی په هغو صفاتو نه متصف کیږي په کومو چې نور متصف کیږي. لکه علم او قدرت او جبریه وایي چې جنت او دوزخ هم فنا کیږي. (مواقف ج ۳ ص ۲۹۴)

۴- المؤمنون / ۱۱۷.

یئ پيدا شوي، داسې د عبادت لپاره پيدا شوي یئ.

۲- قدریه :

د نوم وجه :

قدریه فرقی ته د دې لپاره قدریه وایي چې دوی وایي د خدای تعالی تقدیر په کفر او گناهو کې نه شته. ^(۱)

عقیده :

قدریه فرقه عقیده لري، چې هر څه مونږ کوو په خلاف د جبریه وو چې هغوی هر څه له خدای تعالی گڼي. قدریه وایي : د اختیار سررشته زمونږ په لاس ده، طاعت، معصیت، خیر او شر د بندگانو فعل دی نه په قضا ده او نه په قدر او نه د بل چا په غوښتنه، د خدای تعالی خواست اراده او مشیت زمونږ په کار باندې کار نه لري، که نه نو ولې انسان په خپل عمل نیول کیږي. ^(۲)

دلیل یې :

کل نفس بما کسبت رهینه. ^۳

حاصل یې دا دی، چې جبریه وایي هر څه دی کوي او قدریه وایي هر څه مونږ کوو، قدریه د خدای د قدرت قدرونه پېژاند په ځان غره شول او جبریه د هغه په حکمت پوه نه شول. د ده له عدل غافل شول، د جبریه وو

۱- هفتاد و سه ملت ص ۱۸.

۲- ذکر شوې مرجع ص ۱۸.

۳- المدثر / ۴۱ ژباړه : هر چا چې څه کړي وي په هغه نیول کیږي حاصل دا دی، چې :

مقصد دا دی، چې رسول الله سره منازعه وکړي او د قدریه وو مقصد دا دی، چې په لا اله الا الله تمسک وکړي.^(۱)

اهل سنت او جماعت :

اهل سنت او جماعت عقیده لري، چې وايي : مونږ نه جبریه یو او نه قدریه، بلکې میانه حاله یو یعنی د افعالو صورت له بندگانو دی. دلیل : یو خو دا، چې د قدریه وو په ذم کې له رسول الله صلی الله علیه وسلم روایت شوی دی، چې :

"القدریه مجوس هذه الامة" یعنی قدریه د اسلامي امت مجوس دي. او علي کرم الله وجهه ویلي دي : "لا خير ولا تفويض" یعنی نه هر څه دی کوي، چې په جبر سزا د اعمالو ورکوي او نه یې هر څه د انسان په اختیار کړي دي او نه یې هر څه ورته سپارلي دي، بلکې لکه د مخه مو چې وویل : د خیر او شر اندازه کوونکی دی، خو خدای تعالیٰ په کفر رضا نه دی او صورت د افعالو له بندگانو دی.

۳_ سوفسطائیه :

د نوم وجه :

سوفسطائیان د پنځمې ق م پېړۍ او اخرو کې یونان کې پیدا شول. څرنګه، چې دوی د غلبې لپاره په خپل مقابل باندې هرې وسیلې نه کار اخیست او مباحثه به یې کوله نو (سفسطایي) نوم دې ته علم شو، چې د دوی طریقه او شپوه سفسطه ونومول شوه.^(۲)

۱_ هفتاد و سه ملت ص ۱۸.

۲_ فروغي شرح حکمت چې اروپا کې چاپ شوی ۱۷ مخ له (هفتاد و سه ملت) څخه ص ۱۹.

عقیده :

سوفسطانیان عقیده لري، چې هېڅ شی وجود نه لري، خپل ځانونه او نور هر څه خیالات گڼي.

اهل سنت او جماعت :

اهل سنت او جماعت دغه د سوفسطائیانو عقیده ردوي.

دلیل : اهل سنت او جماعت وايي که په سوفسطائیانو اوبه او ډوډۍ بند کړو او دوی له تندې او ولږې چغې ووهي بيا ورته ووايو : غم مه کوئ دا ټول خوب او خیال دی هغه وخت به د اشیاوو په حقیقت اعتراف وکړي.

۴_ وجودیه :

د نوم وجه :

دوی ته ځکه وجودیه وايي، چې هر څه د خدای تعالی په واجب الوجود کې بولي.

عقیده :

وجودیه عقیده لري، چې په وجود کې بې له الله تعالی او بې د ده له افعالو بل څه نشته هر څه چې دي هغه دی دی.

دلیل : الحق "الحق محسوس و الخلق مغفول، هو الاول والاخر و الظاهر و الباطن" (۱)

۱_ یعنی : حق محسوس دی او خلق غافله دی، دی (الله) اول دی او آخر دی، ظاهر دی او باطن دی هر څه چې دی دی دی.

اهل سنت او جماعت وايي خدای تعالی لطيف دی په دنیا کې په ظاهري او باطني حواسو نه احساسیږي. هغه قادر دی هر څه د ده بندگان دي.^(۱)

۵_ معطلیه :

د نوم سبب :

معطلیه ته ځکه معطلیه وايي، چې دوی خدای تعالی معطل بولي (العیاذ باللہ) وايي هېڅ شی پیدا کوونکي ته اړتیا نه لري ټول څیزونه په خپله پیدا شوي دي.^(۲)

عقیده :

لکه چې د معطلیه د نوم د تسمیې په وجه کې ورته اشاره وشوه، دوی عقیده لري، چې عالم د مخلوقات همیشه په خپله موجود و او تل به موجود وي نه د کوم یوه صانع په توگه او نه د کوم حکیم په واسطه.^(۳)

دلیل :

خوانده در گوش او در و دیوار لیس فی الدار غیرنا دیار^(۴)

اهل سنت او جماعت :

۱_ اهل سنت او جماعت وايي: داله حقیقت ډېره لرې خبره ه، چې رازق دې مرزوق وي او عابد دې معبود، ساجد دې مسجود ويو خدای تعالی مخلوقات په تېره پیریان او انسان د خپل عبادت لپاره پیدا کړي دي او هر څه د ده مخلوق او بندگان دي لکه چې فرمایلي یې دي: " اِنْ کُلُّ مَنْ فِی السَّمَوَاتِ وَالْاَرْضِ اِلَّا اَتِی الرَّحْمٰنَ عَبْدًا " مریم / ۹۴. یعنی هر څه چې په ځمکه او آسمانو کې دي خدای تعالی ته رجوع کوي په بندگی سره.

۲_ هفتاد و سه ملت ص ۲۱.

۳_ همدغه مرجع ص ۲۱.

۴_ همدغه مرجع ص ۲۱.

اهل سنت او جماعت وايي: د معطلیه وو عقیدې ته نه تسلیم کېږو ځکه چې بې مدبره د یوه مملکت پیدا کیدل او بې صانع صنع منځ ته راتلل محال او ناممکن دي، بلکې د دې جهان او د هغه جهان پیدا کوونکی او د ټول عالم (مخلوق) خالق واحد او لا شریک الله تعالی دی ځکه چې بې له معمار د تعمیر جوړول امکان نه لري. د الله تعالی شته والی د ده په ذات ده او د نورو هر شي هستي او شته والی په الله تعالی ده، صفات یې د چا صفاتو ته ورته نه دي. قدیم دی، د الله تعالی وجود ترکیب نه لري، ژوندی، دایم، مقتدر، متکلم، لیدونکی، اوریدونکی دی، په دغو او ذاتي صفاتو متصف دی.^(۱)

معطلیه فرقه د شیعه فرقي ضد ده. دوی وايي د مخلوق په صفاتو باید خدای تعالی موصوف نه شي نو باید ونه ویل شي، چې خدای تعالی شی دی یا موجود یا ژوندی یا قادر یا عالم یا سمیع یا بصیر یا په مثل ددې دی، دوی وايي په قرآن باید توقف وکړو ونه وایو چې مخلوق دی یا غیر مخلوق.^(۲)

خو اهل سنت او جماعت لکه د مخه مو چې وویل د دوی دا عقاید ردوي وايي: الله تعالی شی دی نه لکه نور اشیا او د نورو ذکر شویو صفاتو لرونکی دی خو د ده صفات داسې نه دي لکه د مخلوق صفات، بلکې د ده صفات داسې دي، چې د ده له شان سره بنایي.^(۳)

۱- هفتاد و سه ملت ص ۲۱..

۲- هفتاد و سه ملت ص ۲۱.

۳- هفتاد و سه ملت ص ۲۱.

۶_ سابقه :

د نوم کېښودلو وجه :

سابقه ځکه ورته وايي، چې دوی هر څه سابق (پخوانی) شوی بولي وایي هر څه شوي او لیکل شوي مقرر شوي دي. او س هماغسې چې سابق مقرر شوی هماغسې کیږي.

عقیده :

لکه چې د تسمیې په وجه کې مو ورته اشاره وکړه د سابقه فرقه عقیده لري، چې انسانان دوه ډلې دي یوه شقي بله سعیده. نو شقي ته هیڅ نیک عمل گټه نه رسوي او سعید ته هیڅ بد عمل زیان نه لري.^(۱)

دلیل :

سابقه دا قدسي حدیث سند نیسي: "هؤلاء فی الجنة ولا ابالی و هؤلاء فی النار ولا ابالی" یعنی دا ډله په جنت کې ده زما پرې پروا نشته او دا ډله د دوزخ کې ده زما پرې پروا نشته ده.^(۲)

اهل سنت او جماعت :

اهل سنت او جماعت وايي: د جنت نعمتونه د صالحانو د عمل په ثواب کې ورکول کیږي او د دوزخ عذابونه د کفارو او بدکارانو د اعمالو په سزا کې ورکول کیږي.

دلیل :

۱_ هفتاد و سه ملت ص ۲۱.

۲_ هفتاد و سه ملت ص ۲۱.

الله تعالى فرمايلي دي : "و حور عين كامثال اللؤلؤ المكنون جزاءً بما كانوا يعملون"^(۱) يعني حور عين چې د جوړو شويو ملغلرو په څېر دی شواب د هغو عملو د دوی دی، چې کړي يې دي او فرمايلي يې دي : "جزاءً وفاقاً"^(۲) يعني موافقه له اعمالو سره يې سزا ده، چې ځنځيرونه او کړي، زولني کفارو ته د دوی د بدو عملو له امله مقرر دي.^۳

۷_ علی العرشیه :

نومولووجه :

علی العرشیه ته د دې لپاره علی العرشیه وايي، چې دوی خدای تعالی ته په عرش مقرر بولي بل ځای کې يې نه بولي.

عقیده :

علی العرشیه عقیده لري، چې د خدای تعالی قرارگاه عرش دی بل ځای نه دی، له هغه ځای هر څه ويني او د هر شي په حال حاضر او قادر دی.

دلیل :

د دوی دلیل دا مبارک آیت دی "الرحمن علی العرش استوی"^(۴) يعني رحمن په عرش تکيه کړې ده، دوی وايي له همدې امله خلق په دعا کې د عرش په لوري دعا کوي.^(۵)

اهل سنت او جماعت :

۱_ الفاطر / ۱۱.

۲_ الواقعة / ۲۲-۲۳.

۳_ هفتاد و سه ملت ص ۲۱.

۴_ طه / ۴.

۵_ درې اويا ملت ص ۲۲.

اهل سنت او جماعت وايي : عرش د خدای تعالی عامه بارگاه ده، چې د خلقو د حاجتو قبله ده، حُکمه یې وفرمایيل : "الرحمن علی العرش استوی" او داسې یې ونه ویل : "الله علی العرش الستوی، که نه د حُمکې او اسمانو یوه طبقه او د ټولو مخلوقاتو ذره ذره د خدای تعالی له نظره لپږې نه دی. ^(۱)

دلیل :

د خدای تعالی شته والی له عالم سره داسې دی لکه د روح له بدن سره نو هغسې چې روح د قالب په هره برخه احاطه ولري د خدای تعالی مقدس ذات ټولو ذراتو او د عالم په اجزاو محیط دی. ^(۲)

۸_ حلولیه :

د تسیمې وجه :

حلول د دوه جسمو اتحاد ته وایي لکه اوبه چې گلاب کې حلول وکړي. که یوه ته اشاره وشي (اوبو گلاب ته) هغه اشاره بل ته هم وي ^(۳) او دې فرقي ته د دې لپاره حلولیه وایي، چې صوفیان وهم کوي، چې دوی ته حلول یا اتحاد حاصل شوی دی. د دې فرقي لومړني مدعیان روافض وو. ^(۴)

عقیده :

۱_ هفتاد و سه ملت ص ۲۴.

۲_ هفتاد و سه ملت ص ۲۴.

۳_ تعریفات جرجانی.

۴_ فخر الدین رازی اعتقادات فرق المسلمین ص ۷۳ (هفتاد و سه ملت ص ۲۵).

حلولیه عقیده لري، چې زړه له جنایتو پاک او خدای تعالی سره علاقه ونیسي فراخه شي، خدای تعالی په کې نزول وکړي، چې د خدای تعالی قدر تونه ترې ښکارېږي لکه معجزې او کرامات، چې له هغه بنده څرگندېږي لکه سیند په امسا څېړول، دمړي ژوندي کول، سپوږمۍ په اشاره دوه نیمه کول او کرامات لکه په اوبو روانیدل، په لږ وخت کې اوږده فاصله وهل او داسې نور، دغه ټولې معناگانې له هغه ځایه صادرېږي، چې خدای تعالی په کې نزول لري.^(۱)

دلیل :

و ليس فيجبتي الا الله و انا الحق^(۲) یعنی په جبه (زړه) کې مې غیر له الله بل څه نه شته او زه حق یم.

اهل سنت او جماعت :

اهل سنت او جماعت وایي د انسان زړه حد او نهایت لري او خدای تعالی بې حده او بې نهایته دی په زړه کې نه ځایېږي.

دلیل :

نو که لمر د طشت په اوبو کې ولیدل شي هیڅ عاقل به ونه وایي چې لمر له څلورم فلک طشت ته راکپوتی دی نو حلول او انتقال الله تعالی ته

۱- هفتاد و سه ملت ص ۲۵.

۲- په دې قول د بایزید بسطامي هغه قول ته اشاره ده، چې په تذکرة الاولیا د شیخ عطار طبع تهران ج ۱ ص ۱۲۹ کې یې داسې ویلي دي : سبحاني ما اعظم الشانی، و ليس فی جبتی سوی الله و انا الحق یعنی ما لره پاکي ده زما شان څومره لوی دی. په زړه کې مې بې له الله تعالی بل څوک نشته او زه حق یم.

کومه لاره نه لري او هغه ورنه پاک دی. تعالیٰ عن ذلک علواً کبیراً
یعنی الله تعالیٰ لوړ او منزه دی له دې څخه په لوړتیا سترې سره. ^(۱)

۹_ فثاریه :

د نومولووجه :

فثار د عبث او بیهوده معنا لري د (غراب) غوندي تلفظ کيږي او عربي
کلمه نه شمېرل کيږي، بلکه د نورو ژبو کلمه ده اغلباً بنایي فارسي لفظ
وي څرنگه چې د فثاریه و و عقیده هم بیهوده او عبث ده له دې امله په
دغه نوم نومول شوی دی. ^(۲)

عقیده :

فثاریه فرقه عقیده لري چې : د ټولو پلار او مور ادم او حوا دي، نسڅې
او نړیو د بل خور او ورور دی، د دنیا مال یې د میراث په توگه ترمنځ
شریک دی نرته دوه برخې د نسڅو ده یعنې نر دوه سهمه او نسڅې یو
سهم لري. "لذکر مثل حظ الانثیین" ^(۳) یعنی نرته برخه د دوه نسڅو ده.

دلیل :

د دوی دلیل د عقیدې عنوان لاندې پاس ذکر شو.

اهل سنت او جماعت :

۱_ هفتاد و سه فرقه ص ۲۲.

۲_ منتهی الارب.

۳_ النساء / ۱۲.

اهل سنت او جماعت وايي: پيړۍ واو بستي، مختلف نسلونه منع ته راغلل، خدای تعالی انبياء او رسولان ورته راو لېږل، شريعتونه يې ورته راوړل، له ټولو شعبو او قبيلو يې د تقوی څېښتې غوره وگڼل.^(۱)

دليل:

"يا ايها الناس انا خلقناكم من ذكر و انثى و جعلناكم شعوباً و قبائل لتعارفوا ان اكرمكم عند الله اتقكم"^(۲) يعنی ای خلکو هرو مرو موږ پيدا كړي له نر او نسخي او خانگي مو جوړ كړي چې يو بل سره وپېژني بېشكه د ښه كرامت والا له تاسې څنې د الله تعالی په نزد هغه ښه تقوا لرونكي ستاسو دي.

۱۰- مهمليه:

د نوم وجه:

مهمليه عقیده لري، چې خدای تعالی غني دي د چا د ښو يا بدو گټه او يا تاوان نه ورته رسيږي، هر څه چې غواړئ ويې كړئ او هر ډول چې غواړئ واوسئ.

دليل:

دا قول د خدای تعالی "يا ايها الناس انتم الفقراء الى الله والله هو الغني الحميد"^(۳) يعنی ای خلکو تاسې خدای تعالی ته فقيران ياستئ او الله تعالی هم دی غني او ستايل شوی دی.

۱. هفتاد و سه ملت ص ۲۲.

۲. الحجرات / ۱۳.

۳. الفاطر / ۱۲.

اهل سنت او جماعت :

اهل سنت او جماعت وايي : سمه ده، چې اهل دنيا د خداى تعالى دربار ته فقيره او محتاجه ده ځكه چې ټول هغه ته عبادت كوي خو دا چې په عبادت يې گومارلي د بنو ثواب او بدو او نافرمانۍ عذاب مقرر دى. نو معلومه ده، چې خلك د خپل سر څېښتنان نه دي مكلفيت لري په اوامرو او نواهيو موظف دي.

دليل :

"وما خلقت الجن و الانس الا ليعبدون" ^(۱) يعنې ما پېران او انسانان نه دي پيدا كړي مگر د عبادت لپاره مې پيدا كړي دي.

۱۱ - مرجئه :

د نوم وجه :

مرجئه په دې نوم ځكه ملقبه شوې ده، چې د خپل عمل د مرتبې په تاخير عقیده لري نو (مرجؤن) د (يوخرونه) په معنا نيسي ځكه، چې : دوى عقیده لري له ايمان سره معصيت ضرر نه لري لكه كفر سره چې طاعت نفع نه لري. ^(۲)

عقیده :

مرجئه عقیده لري، چې هر څوك ايمان لري گناه ورته زيان نه شي رسولای لكه چې كفر ته هيش نيك عمل گټه نه شي رسولای. ^(۳)

دليل :

۱. الذاريات / ۵۲.

۲. هفتاد و سه ملت ص ۲۷.

۳. هفتاد و سه ملت ص ۲۷.

دوی وایي ایمان ته گناه زیان نه رسوي.

اهل سنت او جماعت وایي :

مسلمان د خدای تعالی په اطاعت موظف او مکلف امر او نهی ته یې تسلیم دی.^(۱)

دلیل :

دلیل یې دا قول د خدای تعالی دی : "واعبد ربک حتی یاتیک الیقین"^(۲) یعنی خدای تعالی ته عبادت وکړه خو دې یقین راشي، خو چې روح دې په تن کې وي طاعت او عبادت لازم دی.

۱۲ - حبیبیه :

د نوم وجه :

دې فرقې ته ځکه حبیبیه وایي، چې عقیده کې یې داسې دي : څوک چې خپل محبت خدای تعالی سره محکم کړي خپل نفس ورته په عبادت کې منتها درجې ته ورسېږي امر او نهی ورنه رفع کیږي ځکه چې حبیب اذیت او ضرر خپل خیب (دوست) ته نه رسوي.^(۳)

لکه چې په دې نوم د تسمیې په وجه کې مو ورته اشاره وکړه، حبیبیه فرقه عقیده لري، چې : څوک د خدای تعالی په مینه مست شي عبادت ورته ساقط شي.

دلیل :

۱. هفتاد و سه ملت ص ۲۷.

۲. الحجر / ۹۹.

۳. هفتاد و سه ملت ص ۲۷.

په قدسي حديث شريف کې راغلي دي : لا يزال العبد يتقرب الى
 بالنوافل حتى احبه فاذا احبته كنت له سمعاً و بصراً و لساناً و يداً فبي
 يسمع و بي يبصر و بي ينطق و بي يبسط فسقط عنه العبادة و الاركان.
^(۱) يعني بنده تل ما ته په نوافلو رانږدې كيږي خو چې پر ما گران شي نو
 كله چې پر ما گران شي زه د ده غوږونه، سترگي، ژبه او لاس شم نو په
 ما اوري او پر ما ويني او پر ما خبرې كوي او په ما رانيول كوي نو
 تكليف ورنه رفع (پورته) شي او اعمال ترې ساقط شي.^(۲)

اهل سنت او جماعت :

اهل سنت او جماعت وايي : خداى تعالى سره د محبت نښه دا ده، چې د
 خداى تعالى د رسول متابعت وشي.

دليل :

الله تعالى فرمايلي دي : "قل ان كنتم تحبون الله فاتبعوني يحببكم الله"
^(۳) يعني ووايه اى محمده دوى ته، چې : كه غواړئ، چې خداى تعالى
 درباندي گران شي نو زما تابعداري وكړئ تاسې به په خداى تعالى
 گران شي.^(۴)

۱۳ - خوفيہ :

په دې نوم د نومولو وجه :

۱. دا حيث به (الاتحاف السنيه فى الاحاديث القدسيه) كتاب ۱۸ مخ کې راغلي چې د محمد
 المدني تاليف دى او په ۱۳۵۸ هيدراآباد کې چاپ شوى دى. (هفتاد و سه ملت ص ۲۷).

۲. هفتاد و سه ملت ۲۸ مخ.

۳. ال عمران / ۲۹.

۴. هفتاد و سه ملت ص ۲۸.

دې فرقې ته ځکه خوفیه وايي، چې : خوف د وېرې او ډار معنا لري د دوی په عقیده کې داسې دي، چې حبيب له حبيب خوف نه لري او پوره تفصيل به يې لاندې د (عقیده) عنوان لاندې راشي، له دې کبله ورته خوفیه فرقه وايي.

عقیده :

خوفیه فرقه عقیده لري، چې : څوک مومن وي هغه ته خوف نه وي ځکه چې دی حبيب (دوست) دی او دوست له دوست خوف (وېره) نه لري او له عادل پاچا هم د دوستانو وېره نه وي نو هر چا باندې، چې خدای تعالی گران وي له هغه وېرېدل به يې له نادانۍ کم نه وي، ولې؟ دوست له دوست ووېرېږي؟^(۱)

دلیل :

وليس الخوف من الحائز الامر العادل^(۲)

اهل سنت او جماعت :

اهل سنت او جماعت وايي : د دين بنياد په وېره او اميد کېښودل شوی دی، چې د خوف او رجا ترمنځ به د دوه وزرو ترمنځ مرغه په څېر وي، چې دواړه وزرونه هوا کې برابر وږي.^(۳)

دلیل :

الخوف من الله تعالى نصف العبادة يعنى له خدای تعالی وېره نیم عبادت دی او الله تعالی فرمايلي دي : "و يامن مكر الله الا القوم

۱. هفتاد و سه ملت ص ۲۸.

۲. ال عمران / ۲۹.

۳. هفتاد و سه ملت ص ۲۸.

الكافرون" همدارنگه يې فرمايلي دي: "افامنوا مكر الله فلا يامن مكر الله الا القوم الخاسرون"^(۱) يعنې د خداى تعالى له مكر څوك ځان په امن نه گڼي مگر كافران، او هم يې فرمايلي دي: آيا د خداى تعالى له مكر په امن دي نو د الله له مكر څوك نه په امن كيږي مگر هغه قوم، چې زيان كاران وي.

۱۴ - سارقیه :

د نوم د تسميې لامل :

سارقیه فرقې ته ځکه دا نوم کېښودل شوی دی، چې د دوی عقیدې سره برابري لري او د دوی عقیده داسې ده، چې څوک د مثال په ډول لس روپۍ غلا کړي يا يې په ظلم له چا واخلي او يوه روپۍ ترې خيرات کړي. هغه د ټولو روپيو كفاره شي نو د (سارقیه) نوم چې له سرقي اخستل شوی دی او سرقه غلا ته وايي او د غلا شوي مال په برخه کې په پوره ډول عقیده لري؛ ځکه ورته دغه د (سارقیه) لقب ورکړ شوی دی.

عقیده :

پاس مو اشاره ورته وکړه، چې سارقیه طائفه عقیده لري، چې: څوک لس درهمه غلا کړي بيا له هغې يو درهم صدقه کړي نو د دغو ټولو كفاره كيږي.

دليل :

۱. الاعراف / ۹۷.

دا قول د خدای تعالی "من جاء بالحسنة فله عشر امثالها" ^(۱) یعنی خوک چې یوه نیکی وکړي هغه ته په مثل د هغو لس چنده ثواب دی نو خرنگه چې له لسو درهمو د یوه درهم صدقه نیکی ده او یوه نیکی په لسو شمېر ده ځکه د لسو غلا شویو روپیو د یوې روپۍ صدقه د ټولو لسو درهمو کفاره کیږي.

اهل سنت او جماعت :

اهل سنت او جماعت وایي : حرام مال په صدقه کې نه عوض کیږي او په هېڅ ډول حرام نه قبلېږي.

دلیل :

نبي عليه السلام فرمایلي دي : "ان الله طيب لا يقبل الا الطيب" ^(۲) یعنی الله تعالی هرومرو طيب (پاک) دی، نه قبلوي مگر پاک خيز.

۱۵ - ثنويه :

په دې نوم د نومولو وجه :

ثنويه ځکه په دې نوم ملقبه شوې ده، چې : دوی دوو ازليينو اصحاب (خېښتان) دي چې هغه دوه خيزونه نور او ظلمت دی ځکه چې دوی نور او ظلمت دواړه قديم بولي.

عقیده :

۱. الانعام / ۱۶۱

۲. ان الله تعالی طيب يحب الطيب، نظيف يحب النظافة، كريم يحب الكرم جواد يحب الجود فنظفوا افتينكم ولا تشبهوا باليهود (سيوطي جامع الصفيح ج ۲۳۵)، (هفتاد و سه ملت ص ۲۹).

ثنويه عقیده لري، چې نيکي او طاعت کول له خدای تعالیٰ ځنې دی،
بدي او معصیت له شیطان او یا زمونږ له نفس ځنې دی.

دلیل :

دلیل یې دا قول د خدای تعالیٰ دی : "ما اصابک من حسنة فمن الله و
ما اصابک من سيئة فمن نفسك" ^(۱) یعنی کوم ښه چې درته رسیږي
هغه له الله تعالیٰ دي او څه بدي چې درته رسیږي هغه ستا له نفس
ځینې دي.

اهل سنت او جماعت :

اهل سنت او جماعت وايي : قدر د خیر او شر له الله تعالیٰ ځنې دي، یعنی
نيکي او بدي له ده څخه دي، طاعت او معصیت د ده په تقدیر کې دي.

دلیل :

الله تعالیٰ فرمایلي دي : "قل لن ياتينا الا ما كتب الله لنا" ^(۲) یعنی
ووايه : پر مونږ نه راځي مگر هغه چې الله تعالیٰ مونږ ته ليکلي وي، نو
خیر او شر کفر او اسلام، هدايت او ضلالت ټول له الله ذوالجلال دي،
نو کفر او کافري د شیطان د وسوسو له امله وي او شیطان په هغه کار
الله تعالیٰ حواله کړی وي لکه چې فرمایلي یې دي : "انا ارسلنا
الشیاطین علی الکافرين تؤزهم ازا" ^(۳) یعنی مونږ شیطانان کفارو ته
لېږلي دي.

۱. النساء / ۸۱.

۲. التوبه / ۵۱.

۳. مریم / ۸۵.

۱۲_ اتحادیه :

د نوم وجه :

د دې لپاره چې د (اتحادیه) فرقه د پېر زهد او تقوی له کبله د خدای او بنده یو کېدلو عقیده لري ځکه ورته اتحادیه وايي.

عقیده :

اتحادیه فرقه عقیده لري، چې د انسان روح د معرفت په نور منور او صفا شي، خدایي او بندگي له منځه لاړه شي، خدای او بنده دواړه یو شي.

دلیل :

اتحادیه په دې معنا، چې هغه شهود د هغه مطلق واحد حق وجود دی، چې د کل په ډول موجود دی نو ټول په ده پورې متحد کیږي. له دې حیث چې ټول څیزونه په خپل نفس کې متعدد او په ده پورې موجود دی نه له دې حیث چې: د ده خاص وجود دی او دا څیزونه ورپورې متحد دي ځکه چې دا ډول اتحاد محال دی.^(۱)

اهل سنت او جماعت :

اهل سنت او جماعت وايي: که او سپنه اور کې واچول شي که هر څو سوږوالی او توروالی ترې لاړ شي سوزیدل او ویلي کیدل په کې راشي بیا هم و سپنه یو څیز دی او اور بل څیز دی. اتحادیې ترمنځ نه راځي، یا یې اتحاد ترمنځ منع وي یا یې یو له منځه لاړ شي او بل یې وي او یا یې دواړه له منځه لاړ شي. له اتحاد یې دریم څیز منځ ته راشي. په هر صورت بنفسه متعدد او یو د بل وجود پورې شته والي ته د اتحاد نوم

۱. هفتاد و سه ملت ص ۳۰.

جلا حیثیت لري. ^(۱)

۱۷_ تناسخیه :

د نوم وجه:

په یوه بدن پورې د روح تعلق نیولو ته وايي، چې دروح او جسد ترمنځ د ذاتي عشق او تعلقاتو له مخې څرنگه، چې تناسخ وروسته له مفارقت په بل بدن کې بې له کومې فاصلې صورت نیسي او د تناسخیه فرقي په عقیده کې دغه صورت وجود لري، چې مخې ته به راشي له دې کبله ورته تناسخیه لقب وضع شوی دی.

عقیده :

تناسخیه فرقه عقیده لري، چې د مړي روح د ده په مناسب حال صورت کې ننوځي که نیک وي نو روح یې په جمال او حسن کمال لرونکي صورت پورې تعلق نیسي، چې خوشحاله او خلکو کې عزیز وي، د دوی په نزد همدا جنت دی او که څوک عاصي او بدکار وي روح یې په بد، قبیح او مکروه صورت کې ننوځي، په دنیا کې به ذلیل، خوار، بدبخت او نامراد وي او د دې طائفې په مذهب همدا دوزخ لرونکی وي سا یې په همدا ډول څاروي کې ځای نیسي او که نیک خویه او فرنبسته صفته وي نو روح یې په بل داسې صورت کې ننوځي، چې بنکلی په مراد رسیدلی وي خو د خپل عمل مکافات وگوري او همدارنگه د باچا، یا نورو معتبرو خلکو تنعم او راحت او آرام ژوند، چې لیدل کیږي، دا د دوی د هغه عمل مکافات دی، چې د مخه تر دې یې په کوم

۱. هفتاد و سه ملت ص ۳۰.

بدن کې رياضت او مجاهدت کړې وي او ښه بندگي يې کړې وي.
دليل:

د تناسخه فرقي دليل دا قول د خدای تعالی دی: "و ما من دابة فى الارض و طائر يطير بجناحيه الا امم امثالکم" ^(۱) او دا حديث شريف: قال النبى عليه السلام: "يحشر الناس على القردة و الخنازير" ^(۲) يعنى خلک د شاديانو او د خنزيرانو په څېره محشور يري.

اهل سنت او جماعت:

اهل سنت او جماعت وايي دا مذهب باطل دی کوم اصل نه لري که نه د هر چا به په ياد و، چې د مخه تر دې يې روح په کوم ډول صورت کې و، څه يې کول، بل دا، چې خدای تعالی قادر دی، چې هر صورت پيدا کوي هغه ته نوى روح ورکړي، څه حاجت دی، چې روحونه په قالبو کې نښاسي. د اهل سنت او جماعت د تناسخيه فرقي د پورتنيو عقايدو توجيه داسې شوې ده، چې د صورت تبديلي به د قيامت په ورځ وي.

دليل:

د اهل سنت او جماعت دليل دا قول د خدای تعالی دی: "يوم تبلى السرائر فماله من قوة و لا ناصر" ^(۳) يعنى په هغه ورځ، چې پټ څيزونه څرگند شي نو هيڅ قوه او ناصر به ورته نه وي او په دنيا کې نسخ،

۱. الانعام / ۳۸ يعنى کوم خوزيدونکى او په دواړو وزرو الوتونکي نشته مگر د تاسو په شان ملتونه دي.

۲. رک: ۸۲، t، ۱۱، wensinck.

۳. الطارق / ۹، ۱۰.

مسخ، رسخ او فسخ نشته ده.^(۱)

۱۸_ متصلیه :

د نوم وجه:

متصلیه فرقه حکه په دې نوم نومول شوې ده، چې دوی د خدای تعالی او د عالم (مخلوقاتو) د اتصال عقیده لري.

عقیده :

متصلیه فرقه عقیده لري، چې خدای تعالی له عالم سره داسې متصل دی لکه اوبه چې ونې سره په ولیو، پانیو، خابنو او نورو برخو کې متصلې وي.

اهل سنت او جماعت :

اهل سنت او جماعت دا عقیده ردوي وایي داسې عقیده جواز نه لري حکه چې دا ډول وصف مخلوقاتو کې وي او الله تعالی ترې منزّه دی.^(۲)

۱. فلاسفه وایي نسخ څلور ډوله ده : نسخ، مسخ، رسخ او فسخ.

۱_ نسخ: په اجسامو، انسانانو کې وي.

۲_ مسخ: په څارویو، بوده وو، مرغانو او ساکنو کې وي.

۳_ فسخ: د ځمکې او اوبو په خزنده وو، حشراتو کې وي. لکه: مار، لړم، کشف،

جنگابن او نور.

۴_ رسخ: د ونو او نباتاتو په ډولونو کې وي.

دوی وایي: انسان په دې څلور ډولو د خپلو درجو او مراتبو په اندازه مسخ کړی او همېشه له یوه جسد بل جسد ته گرځي، دوی وایي رییس د دې قوم انبیاء او رسولان دي او وایي: عالم گرځېدونکی د ورکونکی دی، غیر له دنیا بل سرای نشته، حشر او نشر او قیامت و حساب او جنت ټول محال بولي. (هفتاد و سه ملت ص/ ۳۲).

۲. هفتاد و سه ملت ص ۳۲.

۱۹ - مفصلیه :

د نوم وجه:

دا فرقه په خلاف د متصلیه خدای تعالی له عالم مفصل گڼي ځکه ورته مفصلیه وايي او دا لقب ورته کېښودل شوی دی.

عقیده :

مفصلیه طائفه عقیده لري، چې خدای تعالی عالم (مخلوق) سره متصل نه ديله ټولو موجوداتو مبرا او مفصل دی په هېڅ ډول اتصال ورسره نه لري.

اهل سنت او جماعت :

اهل سنت او جماعت وايي: خدای تعالی له عالم سره نه متصل دی او نه مفصل او نه دننه په عالم کې دی او نه د باندې له عالم دی او د مری له غټو رگو نږدې دی.^(۱)

۲۰ - حدودیه :

د نوم وجه:

دا نوم د دوی له عقیدې سره موافق ورباندې کېښودل شوی دی، چې عقیده یې لاندې مخې ته راځي ورته وگورئ.

عقیده :

حدودیه فرقه عقیده لري، چې د وحې له انقطاع وروسته مور هېچا ته کافر یا مومن نه شو ویلی که څه هم زاهد، عابد، قایم اللیل او صائم النهار وي.

۱. هفتاد و سه ملت ص ۳۲.

دليل :

خرنگه، چې د وحی دروازه بنده ده هیچا ته هم د چا خبر نشته دی.

اهل سنت او جماعت :

اهل سنت او جماعت وایي : حکم په ظاهر الحال کیږي.

دليل :

حدیث شریف دی : "نحن نحکم بالظاهر والله يتولى السرائر"^(۱) یعنی مونږ په ظاهر حکم کوو او د پټو سرائرو خپښتن الله تعالی دی. د مؤمن نښې دا دی، چې په وعده وفا کوي، رښتیا وایي، امانت کې خیانت نه کوي، دا مطالب د حدیث شریف مضمون دی، چې اتفاق ورباندې شوی دی او داسې پېل کیږي (المؤمن، من انجاز وعده...) مؤمن هغه دی، چې په وعده وفا کوي...

۲۱_ فارقیه :

د نوم وجه :

فارقیه طائفه ایمان او علم یو بل نه جلا گڼي ځکه ورته فارقیه لقب وضع شوی دی.

عقیده :

فارقیه وایي : علم غیر له ایمان او ایمان غیر له علم دی د دوی په نزد کېدای شي چې یو څوک ایمان ولري او علم ونه لري یا څوک علم ولري او ایمان ونه لري ځکه چې په لاندې ذکر شوي مبارک ایت کې معطوف علیه (مالکتاب) غیر له عطف (ولا ایمان) گڼي.

۱. تبصرة العوام ص ۱۳۸، احياء العلوم غزالی ج ص ۱۵۱ (هفتاد و سه ملت ص ۳۲).

دلیل :

د دې فرقې دلیل دا دی، چې الله تعالی فرمایلي دي: "ما کنت تدری ما الکتاب ولا الایمان"^(۱) د دوی په نزد کېدای شي یو څوک علم ولري او ایمان ونه لري یا ایمان ولري او علم ونه لري ځکه چې دوی په پاسني مبارک آیت کې یې له (کتاب) (علم) مراد کړی او د (مالکتاب ولا الایمان) جمله کې معطوف غیر له معطوف علیه گڼي.

اهل سنت او جماعت :

اهل سنت او جماعت وايي: په ذکر شوي ایت کې عطف د بعضې دی په کل باندې چې ایمان بعضې دی له کتاب ځنې نو هر چېرته چې علم وي په یقین سره ایمان هم ورسره وي خو دا چې لازم نه دي، چې وجود د بعضې سره وجود د کل دې هم وي له دې امله لازم نه دی، چې ایمان لرونکی دې علم هم ولري، او ذکر شوی ایت کې د ایمان افراد چې پسې له کتاب ذکر شوي دي هغه د ایمان د فضیلت لپاره دي. لکه دې ایت کې (من کان عدواً لله و ملتکته و رسله و جبریل و میکال) د جبریل او مېکائیل جلاوالی له ملائکو د ایمان د فضیلت لپاره دی.

۲۲_ منکریه :

د نوم وجه:

دغه فرقه له شفاعت منکره ده ځکه ورته منکریه وايي، بنایي د دې طایفې نوم (میلیه) وي چې قیامت کې له شفاعت مکنر دی وايي:

۱. الشوری / ۵۲.

شفاعت (میل) دې او میل په قیامت کې نه وي. ^(۱)

عقیده :

منکریه وایي: د قیامت په ورځ به شفاعت نه وي ځکه چې گنهار مستحق د سزا دی که خدای تعالی د چا شفاعت ورته قبول کړي جوړ او میل ثابتیږي او دا معنی خدای تعالی ته روانه ده.

اهل سنت او جماعت :

اهل سنت او جماعت وایي: شفاعت حق دی او د هغه چا شفاعت کیږي، چې په هغه کې یې رضا وي.

دلیل :

الله تعالی فرمایلي دي: "ولا یشفعون الا لمن ارتضى" ^(۲) یعنی شفاعت نه کوي مگر د هغه چا چې د شفاعت رضا یې ورته شوی وي.

۲۳_ شیطانيه

د نوم وجه:

شیطانيه فرقه عقیده لري، چې خدای تعالی شیطان نه دی پیدا کړي.

دلیل :

شیطانيه ډله د خپلې عقیدې دلیل داسې وړاندې کوي: خدای تعالی شیطان نه دی پیدا کړي ځکه چې که ووايو چې خدای تعالی شیطان پیدا کړي دی نو لازمیږي، چې خدای تعالی په کفر د کفرانو او معصیت د گناه گارانو راضي دی. (العیاذ باللله) حال دا چې: خدای

۱. الفرق المفترقه ص ۹۲ (هفتاد و سه ملت ص ۳۳).

۲. الانبياء / ۲۸-۲۹.

تعالی د چا په کفر راضي نه دی لکه چې فرمایلي یې دي :
 "ولا یرضی لعباده الکفر"^(۱) یعنی خدای تعالی د خپلو بندگانو په کفر
 راضي نه دی.

اهل سنت او جماعت :

اهل سنت او جماعت وايي : د شیطانيه وو دا عقیده، چې خدای تعالی
 شیطان نه دی پیدا کړی موجه نه ده؛ ځکه چې له یوې خوا که ذکر شوی
 ایت داسې توجیه شي چې : شیطان په خپله وجود نه لري بې مسمی او
 بې معنی په خبر لفظ دی لکه چې د سیمرغ نوم شته او د ده نښه هم نه
 شته او په دې سرې کفر ته ووځي ځکه چې خدای تعالی په قرآن کریم
 کې ډېر ځلی شیطان یاد کړی، چې داسې یې وویل او داسې یې وکړل
 نو انکار ورته کفر دی. له بلې خوا که داسې توجیه شي چې : شیطان
 موجود دی او په خپله منځته راغلی، خدای تعالی نه دی پیدا کړی نو
 لازمېږي چې خدای تعالی دې په خپله پادشاهی او وحدانیت کې
 شریک کړي او دا هم کفر دی او گمراهي او احمقي او جهالت دی.

۲۴ - معتزلیه

د نوم وجه:

معتزلیه د واصل بن عطا البصري پیروان دي، دی لومړی د عبدالله بن
 محمد الحنفیه شاگرد و ځکه ورته (حنفیه) هم وایي، د دې لپاره چې د
 عبدالملک بن مروان په وخت کې یې حسن بصري نه هم تحصیل کاوه.
 یوه ورځ څوک حسن بصري ته ورغی ورته یې وویل: یوه ډله خوارج د

۱. هفتاد و سه ملت ص ۱۰۰.

کبايرو مرتکب کافر بولي او بله ډله مرجئه کبيره گناه د ايمان مبطله نه بولي د چا خبره صحيح ده؟ واصل د مخه تر هغه چې حسن خبره وکړي د پوښتنې کوونکي په ځواب کې وويل: زه د کبيره گناه مرتکب ته مطلق مؤمن نه وایم او مطلق کافر يې هم نه گنم. دی د کفر او ايمان ترمنځه دی فاسق دی او جيگ شو د درس له مجلس ووت د مسجد ستنې ته يې شا ولگوله څه يې چې د هغه سړي په ځواب کې ويلي و په هغې خبرې ودرید. حسن وويل: اعتزل عنا واصل يعنې واصل له مونږ گونښه شو. له هغه وخته د معتزليه نوم دوی ته پاتې شو نو د واصل پيروانو ته معتزليه وايي.^۱ دوی چې د بنده افعال ورته نسبتوي او ځانو ته يې د (اصحاب عدل و التوحيد) لقب ورکړی دی.^۲

عقيده:

معتزليه عقيده لري چې خير د خدای تعالیٰ تقدير باندې وي او شري يې په تقدير سره نه وي ځکه که شر د ده په تقدير وي نو بنده څه ملامتي لري، چې په عذاب اخته کيږي؟ نو که عذاب ورکولی شي ظلم او بې عدالتي به وي. حال دا چې خدای تعالیٰ له ظلم او بې عدالتي پاک دی. دوی په وجوب اصلاح او نفي د صفاتو د قدم په نفي قول کوي، قدم خاص د خدای تعالیٰ وصف بولي د نورو صفاتو قدم يې نفي کوي، کلام يې مخلوق او محدث گڼي، وايي دی په آخرت کې هم نه ليدل کيږي، حسن او قبح عقلي بولي او په خدای تعالیٰ خپلو افعالو کې د حکمت او مصلحت رعايت، مطيع او تائب ته ثواب او کبيره گناه

۱- هفتاد و سه ملت ص ۱۰۰.

۲- هفتاد و سه فرقه ص ۱۰۰.

کونکو ته عذاب واجب گڼي.^۱

دلیل :

الله تعالی فرمایلي دي : و ما ربک بظلام للعبيد.^۲

اهل سنت او جماعت :

اهل سنت او جماعت وايي خدای تعالی ته جائز دي چې په خپل ملک کې هر ډول تصرف کوي او د مالک تصرف په خپل ملک کې ظلم نه گڼل کيږي، ځمکه آسمانونه او څه چې په کې دي ټول د خدای تعالی په ملکیت کې دي هيڅوک ورسره شرکت په کې نه لري.

دلیل :

الله تعالی فرمایلي دي : په ځمکه او آسمانونو کې هر څه د الله تعالی دي څه چې په نفسو کې پټوي يا يې خرگندوي الله تعالی به په هغو ورسره حساب وکړي.

۲۵_ کيسانيه

د نوم وجه :

دوی په کيسانيه ځکه ملقب شوي دي، چې دوی د (کيسان) ملگري دي او کيسان د علي رضي الله عنه غلام و چې له محمد بن الحنيفه بن علي بن ابي طالب يې علوم زده کړي و دوی څلور ډلې دي : مختاريه، هاشميه، بيانيه، رزاميه.^۳

۱_ سرح مواقف ص ۲۵۲ (هفتاد و سه ملت ص ۳۴)

۲_ فصلت / ۴۲. يعني خدای تعالی په بندگانو ظلم کونکی نه دی.

۳_ هفتاد و سه ملت ص ۱۱۳ - مختاريه : د مختار بن ابو عبید ثقفی پيروان دي چې د مخه تر هغه د عبد الله بن زبير پيروان و پس له هغه شيعي او کيساني شول، د محمد بن حنيفه

عقیده :

کیسانیه عقیده لري، چې وايي : نه پوهیږو دا افعال اقوال زمونږ دي که له خدای تعالی دي او نه پوهیږو چې عاقبت د بندگانو ثواب دی که عذاب؟

دلیل :

اهل سنت او جماعت :

اهل سنت او جماعت وايي : اقوال او افعال انسان کوي او خالق يې الله تعالی دی.

دلیل :

الله تعالی فرمايلي دي: «والله خلقکم و ماتعلمون»^۱ يعنې الله تعالی

امامت ته يې دعوت کاو، د حسين رض قاتلان او د هغو له ملگرو يې کربلا کې غچ واخيست او اکثره يې ووژل اخر ته په خپله د مصعب بن زبير په لاس ووژل شو. هاشميه : د ابو هاشم محمد بن الحنفیه اتباع دي، چې شام کې تېر شوی دی او د محمد بن علي عبدالله بن عباس فرقه يې خپل جانشين کړی دی. رزاميه : د رزام بن رزم اتباع دي، چې ويل يې امامت له علي رضي الله عنه محمد بن حنفیه ته ورسيد او له هغه يې زوی ابو هاشم ته او له هغه علي بن عبدالله بن عباس ته په وصيت د ابو هاشم رسيدلی دی. اوس له علي د هغه زوی محمد ته او پس له زوی يې ابراهيم ملقب په امام ته رسيدلی او امام شوی دی، چې ابو مسلم خراساني خلق ده ته دعوتول، دغه فرقه پس له ابراهيم، ابو مسلم امام گڼي او وايي چې د خدای روح په ده کې حلول کړی دی. (هفتاد و سه ملت ص ۱۱۴). بيانيه : د بيان بن سمعان اتباع دي. ده دعوی کړې وه چې امامت له ابو هاشم ده ته پاتې دی، دی په تشبيه، تناسخ او حلول قايل و، ويل يې الهي جزء د علي رضي الله عنه په جسد کې حلول کړی دی، چې په دغه قوت په غيب عالم او د خيبر دروازي په وپستلو موفق شو. بيابې دعوی کړې ده چې هغه الهي جزء په خپله ده (بيان) کې هم حلول کړی دی او د الوهيت مقام ته رسيدلی دی. د دغو خبرو په سر بالاخره خالد بن عبدالله بن يزيد القسری بيان وواژه. (هفتاد و سه ملت ص ۱۱۴).

۱_ الصافات / ۹۲.

تاسې پيدا كړي يې او پيدا كړي يې دي عملونه ستاسو .

۲۲_ وهميه

د نوم وجه:

وهميات هغه كاذبې قضايا دي چې په غير محسوسو امورو كې په هغو وهم حكم كوي لكه حكم پردي چې له عالم ما وراء لايتناهي قضا ده او له دې جوړ شوي قياس ته سفسطه وايي.^۱ له دې كبله دوى ته وهميه وايي.

عقيده:

د وهميه وو عقيده ده، چې: د انسانانو اقوال او افعال عارضي دي، ذات او بقا نه لري، نو گفتار او كردار يې وهم دى او وهم حساب او كتاب نه لري او د ثواب او عقاب تصور په وهم جهل دى.

دليل:

كوم دليل يې په نظر رانه غى.

اهل سنت او جماعت:

اهل سنت او جماعت وايي: له حساب او كتاب انكار كفر دى.

دليل:

خداى تعالى فرمايلي دي: «و اما من اوتى كتابه يمينه يحاسب حسابا يسيراً»^۲ يعنې او هر چا ته چې عملنامه يې په نبي لاس وركړ

^۱ - هفتاد و سه ملت ص ۳۵.

^۲ - الانشقاق / ۷، ۸.

شي اسانه حساب به ورسره وشي، نو په دې ايت چې حساب او کتاب ثابت دی ځکه يې انکار کفر دی.

۲۷_ بکريه

د نوم وجه:

څرنگه چې د بکريه فکر د بکر بن اخت عبدالواحد بن زيد (زيد) اتباع دي، چې د جبريه له فرقو وو ځکه ورته بکريه وايي.^۱

عقيده:

بکريه فرقه عقيده لري، چې: څوک زيات علم وکړي په تدریسي څېړنو او مطالعه بوخت وي، د علم د حصول لپاره نو د عبادت تکليف ورباندې نشته او د خپل ضرورت په اندازه د خلکو په مال کې شريک دي، هر څوک چې منع کوي ظالم دي ځکه چې علماء خپل عمر د شرعي علومو په زده کولو کې تېر کړي دی او د نبوت ميراث يې ترلاسه کړی دی. که د مال په حاصلولو کې يې عمر تېر کړی وای. ټول جهان به جهل نيولی وای او شرعي علوم به له منځه تللي وای او نړۍ به کفر نيولې وه نو علماوو چې محمدي دين اقامه کړی د دوی کفاف په امت لازم او واجب دي.

اهل سنت او جماعت:

اهل سنت او جماعت وايي: د هر چا چې علم زياد شي بايد لا ډېر عبادت او رياضت وکړي، ځکه چې علم د وېرې او تواضع سبب دی.

دليل:

^۱ - هفتاد و سه ملت ص ۳۶.

الله تعالی فرمایلی دی : «انما یخشى الله من عباده العلماء»^۱ یعنی همدا خبره ده چې له خدای تعالی علما و پېرې، دا فرقه په دې تلاوت شوي ایت کې (الله) په رفع او (علماء) په نصب وایي او (یخشى) د تعظیم په معنی اخلي.

۲۸_ راوندیه

راوندیه فرقه د (هفتاد و سه ملت) کتاب ص ۳۲ کې د ملحد معتزلی ابن الرواندي پیروان بلل حکه ورته (راوندیه) ویل کیږي.
عقاید :

راوندیه فرقه عقیده لري، چې په ټولو آسماني کتابو او صحیفو عمل کول حق دی، باید ونه وایو چې منسوخ دی.

دلیل :

دلیل یې دا دی، چې : دوی وایي نسخ د ندامت نښه ده، لکه چې خدای تعالی حکم کړی وي بیا پرې پښېمانه شوی وي او منسوخ کړی یې وي یا دا چې یو ځلې یې حکم کړی وي بیا پوه شوی وي، چې هغه کې مصلحت نشته او منسوخ کړی یې وي نو په دې ټولو ډولو معنا کول او توجیه کول نه بنایي نو ثابته ده، چې ټول آسماني کتابونه او صحیفې د خدای تعالی کلام دی او حکم یې پرځای دی.

اهل سنت او جماعت :

اهل سنت او جماعت وایي : د خدای تعالی احکام د بنده گانو د مصالحو تابع دی، پخواني کتابونه پخوانیو امتو ته او د محمد صلی

^۱ الفاطر / ۲۵.

الله عليه وسلم امت مصلحت د قرآن په حکمونو کې اراده شوی دی لکه شپه چې راشي تياره شي. سپوږمۍ، ستوری (زهرة، مشتري، عطارد) او نور هر یو ستوری جلا جلا بنکلا او خصوصیات او حکمونه لري خو لمر چې پرې راوڅېږي ورځ شي د هر ستوري دولت سرته ورسېږي او د لمر دولت پېل شي دا رنگه هر رسول په خپل وخت کې د آسمان د ستوري په څېر و خو چې د محمد صلی الله عليه وسلم د رسالت لمر راوخوت د ټولو پخوانیو شرایعو په ځای چې قرآن مجید نازل شو او په پخوانیو شرایعو یې شمولیت درلود له دې امله پخواني آسماني کتابونه او صحیفې یې منسوخ کړې او له هغې غوره، بې تحریفه احکام قرآن کریم کې راغلل.

دلیل :

خدای تعالیٰ په قرآن کریم کې فرمایلي دي (وما ننسخ من آية او ننسها نات بخیر منها او مثلها) ^۱ یعنی هغه آیت له ایاتو چې منسوخو او یا یې هېروو تر هغه غوره یا په مثل د هغه راوړو.

۲۹ - مشبهه

د نوم وجه :

دې فرقې ته د دې لپاره مشبهه وایي چې دوی الله تعالیٰ مخلوقاتو سره تشبیه کوي ځینې د دې فرقې شیعو وو کې غلاة مشبه دي لکه سبئیة، بیانیه و مغیریه چې په تجسیم، حرکه، انتقال او اجسامو کې په حلول

^۱ البقره / ۱۰۰.

قایل دي. (شرح مواقف ص ۲۹۴) ^۱

عقیده :

مشبهه عقیده لري، چې خداى تعالى د انسان غوندې ښکلې بڼه لري، د عرش په قبله ناست دی، او د عرش ملکې له عرش گرد چاپېره ورته صف په صف ولاړې دي.

دلیل :

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمایلي دي: ان الله تعالى خلق ادم على صورته. (سيوطي جامع الصغير، ج ۱، ص ۵۳۲) ^۲ یعنی خداى تعالى ادم په خپله بڼه پیدا کړی دی.

اهل سنت او جماعت :

اهل سنت او جماعت وايي د مشبهه عقیده سمه او ټيک نه ده او دلایل یې ردوي.

دلیل :

د اهل سنت او جماعت دلایل داسې دي چې وايي په ذکر شوي حدیث کې د (صورت) ضمیر ادم ته راجع دی معنی یې داسې کیږي چې: ادم یې د ادم په صورت پیدا کړ نه د بل څیز په صورت، د دې لپاره چې مخکې د ادم له پیداېننت د ادم په شکل څوک نه وو او نه یې د مثل او مشابه تصور کیده. لکه چې الله تعالى فرمایلي دي: ((ليس كمثل شيء وهو السميع البصير)) د ده په مثل یو شی هم نشته او همدې بڼه

^۱ هفتاد و سه ملت / ص ۳۸.

^۲ همدا مرجع ص ۳۹ داسې هم روایت شوی دی: خلق الله ادم على صورته و طولہ ستون ذراعاً الخ (سيوطي جامع الصغير ج ۱ ص ۵۳۲)

اوریدونکی او لیدونکی دی.

۳۰۔ جهمیه

د نوم وجه:

جهمیه په دې نوم د دې لپاره نومول شوی دی، چې دوی د جهم بن صفوان پیروان دي چې په ۱۲۸ هـ کې نصر بن سیار له سردارانو څخې د سلم بن احوزمانی د خراسان فرمانفرما په لاس ووژل شو. (اک، تاریخ مذاهب اسلام ص ۲۱۲) ^۱

عقیده:

دوی عقیده لري چې: څه شي ته د بني ادم وهم رسيږي او فهم يې چې د هر څه ادراک کوي هغه مخلوق وي او خدای تعالیٰ په وهم کې نه راځي نو هر څوک چې د خدای تعالیٰ د پیژندنې په برخه کې وایي چې ما ته معرفت د الله حاصل دی د جهمیه وو په نزد کافر دی.

دلیل:

د دوی دلیل دا حدیث شریف دی: ... کل الناس فی ذات الله حمقى ^۲ یعنې ټول بني آدم د خدای تعالیٰ د ذات په پیژندنه کې احمق او ناپوه دي.

اهل سنت او جماعت:

^۱. هفتاد و سه ملت، ص ۳۹.

^۲. الفرقان / ۴۷، الم تر الی ربک کیف مد الظل.

اهل سنت او جماعت وایي : مسلماً خدای تعالی په وهم، فهم او عقل کې نه راځي خو که بنده وغواړي چې هغه ومومي له انوارو یې یو نور په عقل وپېژني.

دلیل :

«اللّٰهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ، وَاللّٰهُ لَوْ لَا مَا هَتَدِينَا» یعنی اللّٰهُ تعالی د حُکمې او اسمانو نور (رنا) ده او که د اللّٰهُ تعالی هدایت نه وې مونږ به هدایت نه وای موندلای.

د جهیمه وود دلیل رد :

که څوک وایي چې هر څیز ته د انسان فهم ورسپړي هغه مخلوق وي نو هیڅ عاقل ته به دلیل نه وي چې ذات د خدای تعالی ثابت کړي حال دا چې اللّٰهُ تعالی فرمایلي دي : «الم ترکیف مد الظل»^۱ یعنی ودې نه لیده چې څرنګه یې سوری اوږد کړی دی.

۱. المؤمنون / ۱۴.

۳۱_ زنادقيه

د نوم وجه:

په دې نوم ځکه نومول شوی دی، چې د زندقانو عقیده لري.

عقیده:

دوی عقیده لري چې دڅه شي ادراک چې نه کيږي هغه خدای نه دی او څوک چې په کې خبرې کوي هغه يې خپل خیالات دي.

دلیل:

دلیل يې ونه لیدل شو.

اهل سنت او جماعت:

اهل سنت او جماعت وايي: د دې کلمو د باطن سر کفر ته رسيږي، خامخا زندیق په ظاهر مسلمان او په باطن کافروي.

دلیل:

په هره زمانه کې يو شمېر بني آدم وي چې له کاهلی يې بې ديني خوښه کړې وي او له هر څه منکر وي، د قرامطه، زنادقه او باختیانو خبره د صانع (خدای تعالی) په نفي کې سره یوه ده (بیان الاديان ص ۲۱) اک، الفرق المفترقه ص ۹۵) ۱

۳۲_ مترفيه

د نوم وجه:

مترف په لغت کې په ناز او نعمت روزلي او پالل شوي ته وايي، دغه ډله هم چې ځانونه د خدای تعالی مېلمانه او د پالنې مستحق گڼي ځکه

۱. هفتاد و سه ملت ص ۴۰.

ورته (مترفيه) وايي. عرب وايي: ترف: يعني په نعمتو او ارامۍ يې ژوند وکړ. (منتهي الارب)^۱

عقیده:

مترفيه عقیده لري چې: بني ادم دد نيا کورته په دعوت کې مېلماڼه دي، دنيا له شرق تر غرب پورې د خدای تعالیٰ مېلمستون دی. د نعمتو دسترخوان يې پرې غړولی دی او ټولو مخلوقاتو ته پرې روزي حواله شوې ده. روزي ورباندې خوري، لکه چې لوخ راغلي لوخ ورنه ځي، ټول د خدای تعالیٰ مېلماڼه دي، نو دا لري خبرې دي چې د نعمتو حساب يا عتاب وکړي.

دليل:

د مترفيه وو دليل دا حديث دی: «الناس اضياف الله تعالیٰ»^۲ يعني بني ادم د خدای تعالیٰ مېلماڼه دي.

اهل سنت او جماعت:

اهل سنت او جماعت وايي: څوک چې د خدای تعالیٰ د نعمتو شکر او رعايت ونه کړي هرو مرو عتاب لاندې راځي. حلالو باندې حساب او حرامو باندې عذاب وي او په قيامت کې د نعمتو له خوندونو پوښتنه کيږي.

دليل:

الله تعالیٰ فرمايلي دي: «ثم لتسئلن يومئذٍ عن النعيم»^۳ يعني بيا به

۱. هفتاد و سه ملت ص ۴۰.

۲. هفتاد و سه ملت ص ۴۰.

۳. التکاثر / ۸.

په قیامت کې هرو مرو د نعمتونو په هکله وپوښتیدل شی.

۳۳_ ملاحظه

د نوم وجه:

ملاحظه لقب دی چې اسماعیلیه وو ته مخالفانو ورکړی پوره تفصیل یې د جوینی جهان کشای تاریخ دریم جلد کې راغلی چې اصلاً ملاحظه شوک دي او د الحاد مذهب له کوم ځای پیدا شو، په دې کتاب یې مرحوم قزوینی تصحیح کړې ده. (الفرق الفترقه من ۱۰۰) ^۱

عقیده:

ملاحظه وایي: انسان له نطفې او نطفه له وینې او وینه له حیوانی او نباتی خوراکنونو منځته راغلې ده او د حیوان اصل له نبات او د نبات اصل له خاورو، باد، اوبوا و اور دی، چې د انسان په وجود کې یې څلور طبع (یخني، گرمي، لوندوالی او وچوالی (خوشکي او تري) منځته راوړی دی او تر څو چې د دې طبایعو ترمنځ د مزاج اعتدال وي سلامتیا او ژوند باقی وي او کله چې فساد په کې پیدا شي هلاک او معدوم شي او د معدوم اعاده محال ده نو له قیامت، حشر او نشر، جنت او دوزخ انکار کوي (نعوذ بالله من ذلک).

اهل سنت او جماعت:

اهل سنت او جماعت وایي: طبایع او ارکان تدبیر دي او ټول تقدیر ته تسخیر دي، د پنځو حواسو پیدا کوونکی خدای تعالی دی، د شپږو

^۱. هفتاد و سه ملت ص ۴۱.

جهتو جوړونکی خدای تعالی دی، اووه اسمانونه او اووه ځمکې یې پیدا کړي، ستوري او داسې نور عجایب یې ایجاد کړي دي، یوه ته یې داسې خطاب ونه کړ چې «وصورکم فاحسن صورکم» یعنې پیدا مې کړلئ نو ستاسې صورت مو ډېر ښه جوړ کړ، او ځانته یې د یوه موجود په پیدا کېدو داسې ثنا ونه ویله کومه چې د بني ادم په پیدا کېدلو یې داسې وویل: «فتبارک الله احسن الخالقین»^۱ یعنې مبارک دی الله چې شه د پیدا کوونکو دی.

حاصل دا چې ملاحظه فرقه ځان (جسد) او روح یو گڼي داسې چې د یوه له هلاک د هغه بل د هلاک تصور کوي. حال دا چې روح عین ژوندی دی روح ته مرگ نه وي، روح لکه مرغه او قالب (جسد) لکه قفس داسې دی یا روح لکه توره او قالب یې لکه تېکې داسې دی د تیکي او قفس له ماتېدو د توري او مرغه څه باک دی که قالب د اوبو او خاورو کور خراب شي روح بل کور ته نقل کوي لکه چې په حدیث شریف کې راغلي :

«المؤمنون لا يموتون ولكن ينقلبون من دار الی دار»^۲ یعنې مؤمنان نه مري لکن له یوه کور بل کور ته اوړي، د ملاحظه وو فرقه صورت ویني او له معنی خبر نه دي، د زړه سترگې یې نه دي غړیدلې لکه چې الله تعالی فرمایلي دي: «فانها لا تعمی الابصار ولكن تعمی القلوب التی فی الصدور»^۳ یعنې نو خبره دا ده چې سترگې یې ړندې نه دي لکن

۱. المؤمن / ۲۲.

۲. مفتاح کنو السنة ص ۴۸۸.

۳. الحج / ۴۵.

زړونه يې چې سينو کې دي، نه ويښي، دوی د بدن له فنا پسې د روح له بقا منکر دي، او حديث شريف کې راغلي دي «و ليس الموت عدما حتى تظن انک اذا مت عدمت صفاتک ولكن يبقى الروح على ما کان عليه من العلم والجهل»^۱ يعنې مرگ له منځه تلونکى نه دی څوک چې مړ شي جسماني صفات يې عدم کيږي لکن روح باقي پاتې کيږي. په هغه ډول چې که عالم و، له علم سره، او که جاهل و، له جهل سره مصاحب وي او روح د عالم او جاهل نه مري او فنا نه لري، او بل حديث شريف کې راغلي دي: «ارواح الشهداء فى حواصل الطيور خضر ترد انهار الجنة وبالليل ياوى الى قناديل تحت العرش»^۲ يعنې د شهداو و ارواح د شنو مرغانو په جو جوړو کې وي د ورځې جنتو ته ځي او د شپې عرش لاندې قنديلونو ته ځي، او خداى تعالى فرمايلي دي: «ولا تقولوا لمن يقتل فى سبيل الله اموات بل احياء و لکن لا تشعرون»^۳ يعنې څوک چې د خداى تعالى په لار کې ووژل شي هغو ته مړه مه وايئ بلکې ژوندي دي خو تاسې پرې شعور نه لرئ. په دې مبارک ايت کې الله تعالى نهې فرمايلي ده چې څوک د خداى په لار کې ووژل شي هغو ته مړه مه وايئ لکن دوی ژوندي دي خو تاسې پرې نه پوهيږئ.

۳۴_ منجميه

د نوم وجه: څرنگه چې د منجميه عقیده په ستورو ډېره ده ځکه ورته

۱. تخریج يې تراوسه نه دی شوی.

۲. Wensinck. T ۱۱, p. ۴۰۱۳۱۸۵.

۳. البقره / ۱۴۹.

منجميه وايي. ۱

عقيده :

منجميه عقيده لري چې اووه ستوري پلارونه دي او څلور عناصر (خاوري، باد، اوبه او اور) مورگانې دي، د دوی درې زامن دي (معادن، نبات او حیوانات) او د عالم هر څه (باد، باران، یخني، گرمي، فراخي، تنگي، فتنه، شور او شر، امن او امان، صحت او مرض، ژوند او مرگ له افلاک او ستورو صادريږي، د صورتو د جوړولو او وړانولو، د اجتماع او افتراق نقاش او تمثال سوري دي. تثليث^۲، تربيع^۳، تسديس^۴، اوج^۵، حفيص او بروج چې ځينې خاکې دي او ځينې بادي، ځينې ابې (د اوبو) دي او ځينې اتشي (د اور) مذکر او مونث دي، او وايي: دغه افلاک او انجم طلسم دی پيدا کيږي او فنا کيږي، چې فنا شي بېرته نه راځي.

دليل : دليل يې ونه ليدل شو.

اهل سنت او جماعت :

اهل سنت او جماعت وايي: د نجوميانو دغه نظر قاصر دی ځکه چې افلاک او ستوري طبایع او عناصر ټول خدای تعالی د (کن) په امر

۱. هفتاد و سه ملت ص ۴۳.

۲. یو ستوری د بل ستوري څلورم برج کې واقع کیدل چې د فلک ثلث دی تثلیث بولي. (همدا ذکر شوی مرجع ۴۳مخ)

۳. په څلورمې خانې د ستورو کتنه یو بل سره (ذکر شوې مرجع او مخ)

۴. د بل ستوري په دویم برج کې د کوم یوه ستوري واقع کیدل.

۵. اوج د حفيص ضد دی او هغه د ستوري لومړۍ درجې ته وايي.

باندې په حرکت راوستي دي، ژرنده بې او بونه گرځي، شپه او ورځ، لمر او سپوږمۍ او ستوري د حق د امر منونکي او فرمان قبلوونکي دي لکه چې خدای تعالی فرمایلي دي: «و سخر لکم الليل و النهار و الشمس و القمر و النجوم مسخرات بامرہ»^۱ یعنې تاسو ته مې شپه او ورځ، لمر او سپوږمۍ او ستوري په خپل امر مسخر کړي دي.

۳۵_ وضعیه

د نومولو وجه:

عقیده:

دوی رسولان او انبیاء دنړۍ ډېر بزرگان، عاقلان او زبنت زیات پوهان او حکمیان بولي، وایي چې هغوی په خلکو د شفقت لپاره قوانین او قاعدې وضع کړې نوم پرې شریعت کېږي، او ویې ویل چې دا د خدای تعالی کلام دی ترڅو چې د خلکو په زړو کې موثر ځای ونیسي، مگر د ځمکې او سیدونکي چېرته او اسمان چېرته چې دوی ته ترې پیغام راشي.

دلیل:

ضعیه فرقه داسې دلیل وړاندې کوي چې لمر اووه ځلې اووه زره فرسنگه په اووه زره فرسنگه کې دی او ځمکه د ژرندي له څو پلو د هغه په نسبت زیاته نه ښکاري او همدارنگه د اسمان په څنګ کې هم ځمکه مختصره او وړه ده، اوس باید قیاس شي چې ادمیانو ته څه وزن دی چې له اسمان ورته حکم راشي، امر او نهي معقول نه راځي او فهم کې

۱. النحل / ۱۲.

نه ځاييږي.

اهل سنت او جماعت :

اهل سنت او جماعت وايي: د سترگې غړۍ ډېر وړکې او حقير دي، انسان د قدر قيمت او رای له مخې دواړه جهانه دي، په قدسي حديث کې راغلي دي: «قال الله تعالى خلقت العالم لکم و خلقتکم لاجلی»^۱ يعنې الله تعالی فرمايلي دي: عالم مې تاسو ته پيدا کړ او تاسې مې د ځان لپاره پيدا کړئ، بل دا چې: د قرآن مجيد فصاحت د عړپو بلغا گونگيان کړل، د يوه سورت په يوه ايت يې ورسره معارضه وکړه ټولو د عجز سر د ناپوهۍ په گريوان کې ښکته و اچاو لکه چې فرمايلي يې دي: «و ان کنتم فی ريب مما نزلنا علی عبدنا فاتوا بسورة من مثله...»^۲ يعنې که تاسې په هغه کتاب چې په خپل بنده مې نازل کړی شک کې ياستئ نو په مثل د هغه يو سورت راوړئ، او فرمايلي يې دي: «فلياتوا بحديث مثله»^۳ يعنې نو راوړئ په مثل د هغه يو خبره، ټول له مقابلې پاتې شول او محمد صلی الله عليه وسلم په ټولو اديانو چې د عالم په اوو اقليمو کې وو غالب شو، ناچاره ځينې مسلمانان شول او ځينو عاجزی نه جزيه ومنله او مؤمنانو ته يې پناه وروړه. لکه چې الله تعالی فرمايلي دي: «ليظهره علی الدين كله و لو کره المشركون»^۴ يعنې چې په نورو ټولو اديانو څرگند غالب شي که څه هم دا کار د

۱. فتودات مکيه ج ۳ ص ۱۲۳.

۲. البقره / ۲۱.

۳. الطور / ۳۴.

۴. الصف / ۹.

مشرکانو بد ایسی، بل دا چي زيرک خلق قرآن کریم کي فکر کوي، د غیب خبرونه په کي زیات ویني لکه چي د روم له فتح مخکي داسي زيري پیغمبر علیه السلام ته شوی (الم، غلبت الروم فی ادنی الارض) ۱ همدارنگه نوح علیه السلام ته د مخه له طوفان وویل شول: (یا ارض ابلیغی ماءک و یا سماء اقلعی) ۲ او د ابراهیم علیه السلام په حق کي یې فرمایلي دي: «یا نار کونی برداً و سلام علی ابراهیم» ۳ یعنی ای اوره یخ او سوړ شه او ابراهیم سلامت وساته. همدارنگه له موسی علیه السلام سره د ونې خبرې کول لکه چي الله تعالی فرمایلي دي: «من الشجرة ان یا موسی انی انا الله رب العلمین» ۴ یعنی له ونې موسی علیه السلام ته وویل شول: ای موسی بپشکه زه الله رب د عالمیانو یم، نو کوم حکیم له غیب دا ډول خبر ورکړی یا یې په دعا طوفان راوستی یا اور پرې گلستان شوی دی، یا کوم حکیم سره ونې خبرې کړې دي یا یې په همسا وهلو له تیرې چینې راخوتولي لکه چي فرمایلي یې دي «قلنا اضرب بعصاک الحجر فانفجرت منه اثنتا عشرة عینا» ۵ یعنی وویل مونږ (موسی ته) چي په امسا دې تیره ووهه نو دولس چینې ترې جاري شوې. او کوم حکیم له ختو مرغه جوړ کړی دی لکه چي الله تعالی فرمایلي دي: «و اذا تخلق من الطین کهیئة الطیر» یعنی یاد کړه هغه وخت چي

۱. الروم / ۱، ۲.

۲. هود / ۴۲.

۳. الانبیاء / ۲۹.

۴. القصص / ۳۰.

۵. المائدة / ۱۲۰.

کله یې د مرغه هیئت له ختو جوړ کړ، او کوم حکیم مورزادي پوند بینا کړې او یا یې مړې ژوندی کړی دی. لکه چې الله تعالی فرمایلي دي: (و تبرئ الاکمه والابرص و تحی الموتی باذن الله) یعنی د الله تعالی په اذن مورزادی پوند او د برگي (فس) ناروغ جوړوي او مړې ژوندی کوي او کوم حکیم په اسمان کې سپوږمۍ دوه نیمه کړې ده لکه چې الله تعالی فرمایلي دي: «اقتربت الساعة وانشق القمر»^۱ یعنی د قیامت وخت او شپې رانږدې شوي او سپوږمۍ دوه نیمه شوه.

نو وضعیه فرقه د خپل قاصر عقل له مخې د رسالت او نبوت له درک محروم پاتې شوي دي، او د اولیاوو کرامات د سکینه له نزول ځنې وي چې د کامل مؤمن په زړه کې وي لکه چې الله تعالی فرمایلي دي: «هو الذی انزل السکینه فی قلوب المؤمنین لیزدادوا ایماناً مع ایمانهم»^۲ یعنی الله هغه ذات دی چې د مؤمنانو په زړو کې یې سکینه نازل کړې ده چې د دوی له ایمان سره ایمان زیات کړي.

۳۶_ فلاسفیه

د نوم وجه:

څرنګه چې د فلاسفه وو بحث د طبعي او الهي موجوداتو په برخه کې په منطقي پروګرامو کیږي او د اشیاوو په تحقیق کې عقل باندې اکتفا وي، او د فلاسفیه معنی (د حکمت محبت) ده چې (فیلا) په یوناني ژبه محب او (سوف) د حکمت معنی لري نو فلسفه (حکمت دوستی) ته

۱. القمر / ۱.

۲. الفتح / ۴.

وايي او د دوي عقیده په عقل او حکمت متکي ده ځکه يې لقب
(فلاسفيه) شوی دی.^۱

عقیده :

فلاسفيه فرقه عقیده لري، چې حشر د ارواحو کيږي نه د اجسادو.^۲

۱. هغسې چې فلسفه (حکمت دوستی) ته وايي (فيلسوف) د حکمت خوښوونکی او مينه وال ته وايي، دوی خپلو اروا کي زيات اختلاف لري، دوی په قديم قانع دی او د نقص ټول صفتونه لکه تشبیه، تحييز، جهت او نور صفات ورته نفي کوي خو وايي: له ده بې واسطې يوه موضوع صادريږي (لا يصد من الواحد الا الواحد) يعنې له يو يو صادريږي او بس او د هغه تاثير په مصنوعاتو د ايجاب له لارې دی نه د اختيار له طريقې.

۲. فلاسفه وايي علم درې ډول دی، د څه شي والی علم، د څرنگه والی علم، د څو والی علم:

۱- د څه شي والی علم د اشياوو څه شی والی غواړي، الهي علم دی.

۲- د څرنگه والی علم د اشياوو څرنگه والی غواړي او طبعي علم ورته وايي.

۳- د څو والی علم د اشياوو څو والی غواړي چې د رياضي علم ورته وايي. نو د الهي علم موضوع مطلق وجود دی او د وجود د احوال بحث له حيشه د دې کوي چې هغه وجود دی، او د طبعي علم موضوع جسم او بحث په احوال د جسم کې دی او د رياضي علم موضوع، ابعاد او مقادير دی او بحث د کميت او څو والی په احوال کوي، او د يونان فلاسفه او حکما څوک حاذق طبيبان دي او ځينې واثق منجمان دي.

سبعه حکما چې د حکمت سنتې دي دا دي: تالس ملطي، انکساغورس، انکيمانس، انباد قليس، فيثا عورث، سقراط، افلاطون. ځينو دغه کسان هم ورسره حساب کړي دي: (بياس، پيتاکوس، کلثوبول، ميسون، خيلون، دوی اکثره «رواقيان» و و دوی فلسفه د وحدت الوجود يوه نوع ده خو جسماني نه روحاني په دې معنی چې غير له جسم په کوم وجود قابل نه وو، دوی ويل: قديم صانع عقل دی له عقل لوړ څه شی نشته، وايي نفسونه قديمي دي او د تناسخ په ډول له يوه بدن بل بدن ته انتقال کوي.

د اصول حکما: ځينې شاعران او ځينې عابدان متقيان دي خو عبادت يې شرعي نه دی او نومونه يې دا دي: فلوطرخيس، اکسنوفسانس، زينون، ديمقريطيس، هرقل (هرقليطوس)، اييقوس، سولون شاعر، ميروس شاعر، سقراط، اقليدس، اکاديميا فلاسفه (اکاديميا په

دليل :

فلاسفيه دليل راوړی چې د بني ادم جسد مرکب دی پس له مرگه يې هر جز خپل اصل ته ځي او لا يتجزی اجزاء شي، متلاشي شي، معدوم شي، نو اعاده د معدوم محال شي او روح نه متجزی کيږي ځکه چې ترکیب نه لري، نو نه فنا کيږي.

اهل سنت او جماعت :

يونان کې د يو باغ نوم و چې افلاطون په هغه کې تدریس کاوه، بطلیموس د مجمطي کتاب مؤلف، او اقليدس د هندسې واضع وه له دې طبقې رومي اسکندر، کلبی دیوجانس، شیخ اليوناني (هغه فلوطين يا افلاطون ثاني ديچې د اشراق د فلسفې مؤسس دی، ثاوفرسطیس، برقلس، تامسطیوس، اسکندر افروديس، فرفوايوس وو. ثاوفرسطیس او برقلس د عالم په قدم کې شبه راوړې ده، تامسطیوس د ارسطو د کتابو شارح او دوی د مشائين فلاسفه وو، دوی د ارسطو غوندي د فلسفې تعليم په يوه گردش ځای کې چې (لیس) نومیده کړی او په دې ترڅ کې به يې خپلو شاگردانو ته هم بنوونه کوله ځکه يې پيروانو ته مشائني وايي، دوی له عقل ماوراء بله مبدا ثابتوي او هغه اوله مبدا بولي او لومړنی علت يې گڼي، خو اکثره طبيعیان او مهندسان د صانع نفي کوي وايي مونږ له هگي مرغی لیدلې ده او مرغی موله هگي، مونږ مني له بني ادم او بني ادم موله مني لیدلی دی. دوی وايي تل داسې وو او همداسې به وي، دوی وايي: د عالم مدبر طبیعت دی، دوی وايي د بطلیموس او جالینوس همدا مذهب و.

د اسلام حکما چې غالباً د افلاطون او ارسطو سره يې پیروي لرله دا کسان وو: يعقوب بن اسحق کندي، حنين بن اسحق، ابو معشر مقدسي، ابوبکر ثابت بن فراهانی، ابوزید احمد بن سهل بلخي، احمد بن طیب سرخسي، ابو علي احمد بن محمد بن مسکويه او ابونصر محمد بن طرخان فارابی چې قائل شو په دې چې عقل محض صانع دی او شیخ الرئیس ابو علي حسين بن عبدالله سینا (تاریخ حکماء اسلام از ظهير الدين البيهقي متوفي ۵۲۵هـ طبع ۱۹۴۲ دمشق، اخبار العلماء سره له اخبار الحكماء تالیف د جمال الدين يوسف القنطي متوفي ۲۴۲ طبع ۱۳۲۲هـ مصر، نزهة الارواح و روضة الافراح فی تاریخ الحكماء و الفلاسفه تالیف شمس الدين محمد شهر زوري متوفي ۲۸۷هـ طبع - حيدر آباد.

اهل سنت او جماعت وايي چې : د وجود لا يتجزى اجزاء او ذرات چې د وجود په قالب کې د رب العالمين په امر جمع شوي و و بيا چې متمزق او متفرق شي دوباره يې جمع کيدل ډېر اسان وي، ممکن وي، محال نه وي، نو جواهر چې له نابودۍ پيدا کولای شي له شته والي خو يې لا بنه پيدا کولای شي.

دليل :

الله تعالى فرمايلي دي : «من يحيى العظام وهى رميم، قل يحييها الذى انشاها اول مره و هو بكل شىء عليم»^۱ يعنې څوك وراسته هډوكي ژوندي كوي؟ ورته ووايه! هغه يې ژوندي كوي، چې اول ځل يې پيدا كړل او دى په هر شي پوه دى.

۳۷_ كراميه

د نوم وجه : كراميه د ابي عبدالله محمد بن كرام پيرو دي او ځينې وايي چې : د كاف په كسر او د (ر) په تخفيف ويل كيږي. د دوى اقوال په تشبيهه كې متعدد دي، دوى وايي چې الله په عرش دى له جهته د علو (ان الله على العرش من جهة العلو)، دوى وايي ايمان د منافق له كفر سره د انبياوو له ايمان سره مساوي دى. (شرح المواقف ۲۹)

عقيده :

كراميه عقيده لري، چې : ايمان د ژبې اقرار دى چې وويل شي لا اله الا الله محمد رسول الله د زړه باور ته اړتيا نشته.

اهل سنت او جماعت :

اهل سنت او جماعت وايي : د ژبې په اقرار وینه او مال په امان کيږي او د شرع توره يې له غاړې پورته کيږي خو چې د زړه تصديق، اعتقاد او يقين نه وي په دنيا کې به د مسلمانانو له جملې وي او په آخرت کې به کافرانو سره وي.

دليل :

الله تعالی فرمايلي دي : «من يقول امنا بالله و باليوم الاخر و ما هم بمؤمنين»^۱ يعنې څوک چې وايي ايمان مې په الله او د اخرت په ورځ راوړی حال دا چې دوی مؤمنان نه دی (ځکه چې د زړه باور او تصديق پرې نه لري).

۳۸ - خازميه

د نوم وجه:

خازميه (جزميه) د خازم (جزم اصحاب دي ځکه ورته (خازميه) وايي او په (ح) يې ټکی ورته زيات کړی (خازميه) ترې جوړ شوی دی. (۱)

عقيده :

خازميه فرقه عقيده لري چې : ايمان مجهول دی، څوک نه پوهيږي چې ايمان څه شی دی ځکه چې د ايمان تعريف په ايمان شوی دی. داسې چې : (الايمن ان نومن بالله و ملائکته و کتبه و رسله و باليوم الاخر و القدر خيره و شره من الله تعالی) يعنې ايمان داسې شی دی چې ايمان راوړي په الله او په پرېستو يې او په کتابو يې او په رسولانو يې او د قيامت په ورځ او اندازه د خير او شر له الله تعالی ده، نو چې داسې وي

۱. البقره / ۷.

هر څوک چې په هر دين او ملت وي معذور دی.

اهل سنت :

اهل سنت او جماعت وايي : هر څوک چې عاقل او بالغ وي بايد د خدای تعالی يووالی وپېژني، په هيڅ ډول معذور نه دی، که داسې معنی ورته حاصله نه شي کافر به وي.

دليل :

الله تعالی فرمايلي دي : «فاعلم انه لا اله الا الله»^۱ يعنې نو پوه شه چې شان د خبرې دا دی چې لايق د عبادت نشته مگر الله دی.

۳۹_ اباضيه

د نوم وجه :

اباضيه فرقه د عبد الله اباض اصحاب دي ځکه ورته اباضيه وايي.

عقيده :

اباضيه فرقه عقيده لري، چې : اهل شرک نجس او اهل ايمان پاک دي خو په ظاهر صورت يو شان دي څرنگه چې کفر او ايمان په زړه کې وي پاک له ناپاک نه معلومېږي نو بايد له ټولو انسانانو ځان وساتل شي نه چې په ناپوهۍ کې نجس شي.^۲

اهل سنت او جماعت :

اهل سنت او جماعت وايي : د ايمان نور او د صالحانو څېره د هر چا په

۱. محمد / ۲۱.

۲. اباضيه داسې عقيده هم لري، چې د کبيره مرتکب کافر بولي، د کفارو لار کې توقف کوي، نفاق کې توقف کوي. (هفتاد و سه ملت ص ۴۹).

خپره کې معلومېږي لکه چې الله تعالی فرمایلي دي : «تعرف فی
وجوههم نصرۃ النعميم) ^۱ یعنی پېژني د دوی په مخو کې به د نعيم
تازگي وي.

او منافقان هم ننښې او دليل لري لکه چې خدای تعالی فرمایلي دي :
«ولتعرفنهم فی لحن القول» ^۲ یعنی او هرو مرو به په تحقيق سره دوی
و پېژني چې په لحن د قول کې به يې معلومېږي.

۴۰_ لوزيه

د نوم وجه :

د لوزيه فرقي د تسميې وجه داسې ده چې لوز بادام ته وايي لکه بادام،
چارمغز، پسته او خستکي په پوستکي کې يو شان نسکاري خو چې
مات شي ځيني پوچ وي او ځيني مغز لري. انسانان هم ظاهراً يو شان
دي خو په چا کې ايمان وي او چا کې نه وي او هغه مونږ ته نه
معلومېږي. له دې کبله لوزيه فرقه وايي : چا ته دې لاس نه ورکول کيږي
چې په ناپوهۍ کې نجس نه شي. ځينو ويلي دي د دې فرقي نوم په
لوزيه غلط دی صحيح نوم يې (کوزيه) دی نو د تسميې وجه يې په دې
نوم له دې امله دی چې : دوی د بولو او غايطو اچول په ځمکه جايز نه
گڼي. دليل يې داسې بيانوي، چې ځمکه ټوله مسجد ده لکه چې حديث
شريف کې راغلي دي (جعلت لي الارض مسجداً و طهوراً) دوی ته چې
د دې خيزو ضرورت پيدا شي د کوزو او ويالو قصد کوي ځکه ورته

۱. المطففين / ۲۴.

۲. محمد / ۳۲.

(کوزیه) وایي.

عقیده :

لوزیه عقیده لري چې اهل شرک نجس دي او اهل ایمان پاک دي خو په ظاهر صورت یو شان دي، څرنګه چې کفر او ایمان په زړه کې وي پاک له ناپاک نه معلومېږي نو باید له ټولو انسانانو وساتل شي نه چې په ناپوهۍ کې نجس شي.

اهل سنت او جماعت :

اهل سنت او جماعت وایي دا باطل مذهب دی کوم اساس نه لري، مسلمان ورور سره لاس په لاس مصافحه او غاړې په غاړې کیدل (معانقه) سنت ده لکه چې په حدیث شریف کې راغلي دي : (قالوا: یا رسول الله! ان احدنا یری صاحبه بعد برهة انحتی له، قال: یاخذ یده فیصافحه او یعانقه) یعنی ویې ویل : ای رسول الله یو له مونږ چې خپل ملګری ډېره مده پس وویني ورته کورښي احترام او دوستي ورته څرګندوي. رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل : په ملا دې نه ورته کړېږي، بلکې مصافحه یا معانقه دې ورسره وکړي، چې لاس په لاس ورکړي یا لاس په غاړه ورواچوي او یو بل سره ډوډۍ خوړل سنت دي او تنها ډوډۍ خوړل مکروه دي : (قال النبي صلی الله علیه وسلم شر الناس من اکل وحده) یعنی بدترین خلق ډېر خوړونکي او تنها خوړونکي دي.

۴۱_ خشبیه

د نوم وجه:

څرنګه چې په عربي ژبه کې خشب وچو لرګیو ته وایي او دا خشبیه

فرقي عقیده ده چې پس له مرگه قلم پر بندگانو وچیري. د دغه وچوالي لپاره د اخشبيه لقب ورکړی شوی دی او دوی د خوارجو له فرقي (الخنس) نومي ته منسوب دي.^۱

عقیده :

اخشبيه فرقه عقیده لري چې تر څو بندگان ژوندي وي قلم پرې روان وي خو چې مړه شي قلم ورباندې وچ شي که نيکي يې کړې وي هماغه وي او که بدې يې کړې وي هماغه وي چې په ژوند يې کړې وي، زياتوالي په کې نه راځي.

اهل سنت او جماعت :

اهل سنت او جماعت وايي : څوک چې په بندگانو کې ښه لاره جوړه کړي هر څوک چې په هغې لارې ځي ثواب يې په دغې لارې د تلونکي په اندازه د دغې لارې جوړوونکي ته هم رسېږي او په ديوان کې يې ورته ليکل کيږي او څوک چې بده لاره پرېږدي هر څوک چې عمل ورباندې وکړي عذاب يې د عمل کوونکي په اندازه ده ته هم په ديوان کې ليکل کيږي.

دليل :

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي (من سن سنة حسنة بعمل بها بعد موته فله اجرها مثل اجر من عمل بها و من سن بدعة سيئة فعليها وزرها و مثل وزر من اتبعها)^۲

همدارنگه صالح اولاد په دعا د مور او پلار درجه زياتيږي او د جاريه

۱. هفتاد و سه ملت ص ۵۱.

۲. صحيح مسلم ج ۸ ص ۲۱.

صدقي لکه د مسجد يا خانقا يا رباط جوړولو ثواب چې ورته رسيږي چې څوک نفع ترې اخلي او چا چې نافع علم زده کړی وي يا يې تاليف او تصنيف کړې وي يا يې چا ته څه ليکلې وي او په هغه عمل وکړي درجه يې زياتيږي. لکه چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي : «اذا مات ابن ادم انقطع عمله الا عن ثلاث : ولد صالح يدعوه به و علم ينتفع به و صدقة جارية»^۱

۴۲_ تغلبه

د نوم وجه :

تغلب مختلفې معناگانې لري. ځينې يې غاړه او ږډول غلبه موندل دي چې دې ځای سره مناسبت لري ځکه دا فرقه په لاندې ذکر شوې عقيدې خپلې غاړې او ږډوونکې او له حق او حقيقت وتل دي ځکه به ورته دغه نوم اېښودل شوی وي.

عقیده :

تغلبه فرقه عقیده لري چې خدای تعالی د بندگانو اعمال نوي نوي پيدا کوي او هغه وخت چې فعل اجرا شي وليکل شي قضايي مخکې نه وي او تقدير يې نوی منځته راځي.

اهل سنت او جماعت :

اهل سنت او جماعت وايي : د ځمکې او اسمانونو له پيدا کيدلو مخکې ليکل شوی دی چې د ادم اولاد به عالم کې پيدا شي څه کارونه به کوي قضا ليکلې دي او تقدير يې هلته لوح محفوظ کې شوی دی.

۱. جامع الصغير ج ۱ ص ۱۱۱.

**دليل : الله تعالى فرمايلي دي : «و كل شيء فعلوه الزبر و كل صغير و
كبير مستطر»^١**

١. القمر / ٥٢.

۴۳_ قاسطیه

د نوم وجه:

عقیده:

قاسطیه فرقه عقیده لري چې: د دنیا نعمت: راحت، فراغت او په مراد رسیدل دي او دا د نیکی کوونکو اجر دی او د دنیا عذاب: فقر، نامرادي، احتیاج، غم، اندوه او خشکی ده چې دا د بدکارانو سزا ده نو هر څوک چې نیکی وکړي مکافات یې دنیا کې نقد په نقد ورته رسیږي. حاجت یې نشته آخرت نه شته او بدې هم همداسې په دې قیاس ده نو دوی وایي: ثواب او عقاب جزاء د اعمالو او اقوالو، خیر او شرده او په دنیا کې رسیږي په آخرت کې نگراني نشته منتظر یې مه او سئ.

اهل سنت او جماعت:

اهل سنت او جماعت وایي: دنیا ملعونه ده او څه شی چې ملعون وي د نیکو کارو لایقه نه وي.

دلیل:

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: «الدنيا وما فيها سوى ذكر الله وما والده (ملعون) يعني دنیا رتلې درگاه ده او نعمت د خدای تعالی کره دي او څه چې دې دنیا کې دي مطرود او مردود دي او داسې څیزونه د عاملینو اجر نه شي کیدلای.

۴۴_ تکوینیه

د نوم وجه:

تکوینیه فرقه د دې لپاره په دې نوم ملقبه شوې ده چې دوی عقیده لري:
د خدای تعالی وجود د ده له خپل ذات ځنې دی.

دلیل :

دوی وایي : د دې لپاره چې دی جل جلاله د ټولو اشیاوو پیدا کوونکی
دی حال دا چې دی جل جلاله هم شی دی نو د خپل نفس خالق هم خپله
دی.

اهل سنت او جماعت :

اهل سنت او جماعت وایي : دا سمه خبره ده چې خدای تعالی د هر شي
خالق دی او دا عموم افاده کوي خو عقل د دې عام مخصص دی لکه چې
خدای تعالی فرمایلي دي: «واتيت من کل شیء»^۱ یعنی د عقل قرینه
حکم کوي او عام گرځوي، ټول عقلا پوهېږي چې مطلق معدوم په
خپله نه پیدا کېږي لکه چې عقل حکم کوي، د بلقیس په حکایت کې
راغلي دي : چې د دې پادشاهي هغې درجې ته رسیدلې وه چې هر څه
ورته موجود و (و اتيت من کل شیء) عقل دغه عام خاص گرځوي او
وایي، چې : ډېر څیزونه وو چې بلقیس نه لرل لکه کوه قاف، لمر،
سپوږمې، عرش، کرسی، لوح، قلم، په دې ځواب کې یوه دقیقه نکته ده
چې بې له علماوو څوک پرې نه پوهېږي.

۴۵_ متوسمه

د نوم وچه :

۱. النمل / ۲۳.

توسم د يو خيز ليدلو کتلو څرگنديدلو، فراست او په نښو او علامو پوهېدلو ته وايي متوسمه فرقه چې په دې نوم ملقبه شوې ده د دې لپاره چې د دوی عقیده کې داسې دي چې په هغه څه عمل کوي چې له زړه يې ورته څرگند او (متوسم) شي.

عقیده :

متوسميه فرقه عقیده لري چې څه دې زړه درته وايي هغه کوه که زړه پاک او نوراني وي هر څه به رباني الهام په کې ډيريرې او زړه چې تياره وي د انساني طبيعت زنگار يې نيسي نو هر څه چې درنه کيرې ټول معصيت او گناه وي.

دليل :

په حديث شريف کې راغلي دي : «ان للشيطان لمة ابن ادم و للملك لمة»^۱ يعنې شيطان لره د بني ادم په زړه کې د قدم پل دی او ملکې ته پل دی نو د شيطان پل شر او دروغو ته لمسون کوي او د ملکې پل خير رښتيا او حق ته يې متوجه کوي نو څوک چې د ښو احساس و مومي پوه دې شي چې هغه د خدای تعالی له خوا دی نو د خدای تعالی حمد دې ووايي او څوک چې د بدی احساس وکړي نو له شيطان دې پناه و غواړي. دوی عقیده لري چې خاص زړه د زړه حاکم دی نه قرآن او نه خبر.

اهل سنت او جماعت :

۱. جامع الصغير ج ۱ ص ۳۲۲ (هفتاد و سه ملت ۵۴).

اهل سنت او جماعت وايي: زړه د خیر او شر معدن دی د نیکی او بدی تخم په کې کرل کیږي، چې هره گړی د خلکو له زړه راوځي او ته نیک له بدو نه شې پیژندلې نو پر تا لازم دي چې هر څه د زړه په فرمان ونه کړې، د قرآن مطیع او د فرمان تابع اوسه، څه چې له رسول الله صلی الله علیه وسلم درته رسیدلي د هغو پیرو اوسه او هغه کوه.

دلیل: الله تعالی فرمایلي دي چې: «وما اتیکم الرسول فخذوه و ما نهیکم عنه فانتهوا»^۱ یعنی څه چې رسول درکړي هغه ونیسه او له څه شي یې چې منع کړی یې له هغو ځان منع کړئ.

۴۶_ محروقيه

د نوم وجه:

د دې فرقې نوم په (الفرق المتفرقه) کتاب ۹۲ مخکې (الحرقیه) راغلی دی، دوی په محروقيه ځکه ملقب شوي دي چې عقیده لري چې کافر سوزول کیږي او ایره شي نور عذاب نه ويني.

عقیده:

محروقيه فرقه عقیده لري چې خدای تعالی کافران په اور نه سوزوي مگر یو ځلې او ایرې شي نور عذاب نه ويني.

اهل سنت او جماعت:

اهل سنت او جماعت وايي چې کافران هیڅکله له عذاب نه خلاصیږي (خالدین فیها)^۲ تل به دې اور کې وي او هیڅکله نه معدوم کیږي

۱. الحشر / ۹.

۲. البقره / ۱۵۷.

عذاب يې پای نه لري او هر کله يې چې پوستکی و سوزي بل پوستکی يې په ونج کې پرې راشين شي لکه چې الله تعالی فرمايلي دي : «کله نضجت جلودهم بدلناهم جلوداً غيرها»^۱ يعنې او کله چې د دوی پوستکي پاخه شي مونږ به يې په نورو پوستکو بدل کړو.

۴۷_ بوستانیه

د نوم وجه : د دې فرقې صحيح نوم بايد (مفروغيه) په غين باندي وای.

عقیده :

بوستانیه فرقه عقیده لري چې : څرنگه د جنت فراخي له اوو ځمکو او اوو اسمانو زياته ده (عرضها كعرض السماء و الارض)^۲ يعنې سور يې د ځمکې او اسمان د سور په شانتې ده، په ورځ د قيامت چې دا اسمانونه ونغبتل شي (کطی السجل للکتب)^۳ لکه د کتابو سجل چې ونغستل شي، جنت به د هغو اسمانو په ځای پيدا کړي. همدارنگه چې ځمکه ونغاړي (والارض جميعاً قبضته)^۴ او ټوله ځمکه چې قبضه يې کړو، دوزخ به د ځمکې په ځای پيدا کړي او س جنت او دوزخ موجود نه بولي.

اهل سنت او جماعت :

۱. الحديد / ۲.

۲. الحديد / ۲۱.

۳. الانبياء / ۱۰۴.

۴. الزمر / ۲۸.

اهل سنت او جماعت وايي: «اسفل السافلين كې د ځمكې اوومي طبقي لاندې يوځای دي چې سجين نوميرې اوس دوزخ هلته دی جوړ تيار» (انا اعتدنا للكافرين سلاسل واغلالاً و سعيراً)^۱ او د اسمان له اوومي طبقي له پاسه د سدرة المنتهى ونه ده.^۲ جنت اوس هلته دی، د جنت بام عرش دی (عرش الرحمن سقف الجنة) يعنې د رحمن عرش د جنت سقف (بام) دی.

۴۸_ مفروعيه

د نوم وجه:

د مفروعيه نوم ښايي (مفروعيه) په (غ) باندې وې ځکه چې مناسبت يې د دوی له عقيدې سره پرې سميرې.^۳

عقيده:

مفروعيه فرقه عقيده لري چې الله تعالى د هر چا په برخه كې د خير او شر هر څه چې تر قيامته پورې كيږي وليكل. اوس خدای تعالی له ټولو كارونو فارغ دی څه يې چې ليكلي هماغه كيږي او هغه تعبیر نه خوري.

دليل:

حديث شريف دی: فرغ الله من اربع من الخلق و الرزق و الاجل.^۴

۱. الدهر / ۱۴.

۲. حديث شريف كې راغلي دي كه يو تيز اس د هغې د يوې پانې سوری طی كولو لپاره يو كال مزل پرې وكړي هغه به طی نه كړي او سدر د کنارونې ته وايي. سدرة المنتهى اووم اسمان كې ونه ده چې ريشې يې شپږم اسمان كې دي.

۳. هفتاد و سه ملت ص ۵۲.

۴. جامع الصغير ج ۲ ص ۱۷۲.

اهل سنت او جماعت :

اهل سنت او جماعت وايي : (فرع مما كان لا مما هو كائن) څه چې دي هغه يې ليکلي له هغه فارغ دي او څه چې کيږي ورځ په ورځ يې ليکي او خدای تعالی هره ورځ شان لري (کل يوم هو فی شان) ^۱

www.melitalibrary.com
0777 400 116

۴۹_ نجاریه

د نوم ووجه: د نجاریه فرقه د محمد بن الحسین النجار اصحاب دي
ځکه ورته نجاریه وايي.^۱

عقیده:

نجاریه عقیده لري چې: خدای تعالیٰ زموږ د ژبې وينا د لاس نیول، د پښو تگ پیدا کړي دي نو د بندگانو فعل د ده جل جلاله فعل دی. له دې کبله که جزا ورکوي په خپل فعل به یې جزا ورکړې وي نه د دوی په فعل.

دلیل:

الله تعالیٰ فرمایلي: (والله خلقکم و ما تعملون)^۲ یعنی الله تعالیٰ تاسې پیدا کړي یې او هغه څه یې پیدا کړي دي، چې تاسې یې کوئ، ځکه چې دوی لره د خدای تعالیٰ له ذات ځنې نه افعال شته او نه اقوال، د دوی عقیده د افعالو پیدا کیدلو کې او دا چې د بنده فعل لیکل کیږي اهل سنت او جماعت سره موافقت لري او د وجودي صفاتو په نفي کولو او د خدای تعالیٰ د لیدلو په نفي کولو کې او د کلام په حدوث کې معتزله وو غوندې دي.^۳

اهل سنت او جماعت:

۱. هفتاد و سه ملت ص ۵۲.

۲. الصافات / ۹۴.

۳. هفتاد و سه ملت ص ۵۲.

اهل سنت او جماعت وایي : سعی د بنده وي او بنده لره خیر د ده د سعی په اندازه دی.

دلیل :

الله تعالی فرمایلي دي : (و ان لیس للانسان الا ما سعی ان سعیه سوف یر) یعنی انسان لره هیڅکله نه شته مگر د هغه څه چې هاند یې کړی وي او هرو مرو به خپل هاند ژر وویني.

۵۰_ خارجیه

د نوم وجه :

خارجیه فرقه خوارج دي د نوم وجه یې له همدې کبله ده او دوی خو ډلې شوي دي. لکه : ۲

۱_ المحکمیه : هغه دي چې علي رضی الله عنه باندې د (التحکیم) په وخت کې ووتل، دوی ویل : څوک چې عادل وي قریش وي او که غیر قریش وي هغه امام دی او اکثر و صحابه ووتله د کفر نسبت کوي او د کبیره گناه مرتکب کافر گڼي.

۲_ البهیة : هغه دي چې ایمان یوازې اقرار او علم په خدای او هغه څه چې رسول د خدای راوړي دي، بولي او وایي : اطفال په کفر او ایمان کې د خپلو پلرو غوندې دي.

۱. النجم / ۴۰.

۲. هفتاد و سه ملت ص ۵۶.

۳_ الازارقه : هغه دي چې وايي : علي په تحکيم کافر شوی دی او صحابه کافر شوي دي او له قتال ناست خلک کافر شوي دي. او وايي : د مخالفينو د اولادو او د هغوی د بنسټو وژل جواز لري او وايي : زاني باندې رجم نشته، او نه په بنسټه د قذف حد شته او وايي : د مشرکينو اولاد به له خپلو پلرو سره په دوزخ کې وي، دوی روا بولي چې نبي کافر وي او د کبيره مرتکب هم کافر بولي.

۴_ النجدیه : دوی خلک فروعو کې ناپوهيو باندې معذور بولي او وايي د خلقو حاجت امام ته نشته.

۵_ الاصغريه او الاباضيه : هغه دي چې وايي زمونږ د قبلي مخالفين کافر دي غير مشرکين او د بنده فعل د خدای تعالی مخلوق بولي.
عقيده :

خارجيه فرقه عقيده لري چې لنډيز يې داسې دی : دوی وايي : خدای تعالی بس دی او کله وايي الله او رسول بس دي بل فریادرس نشته دی، د رسول الله اولاد او علی مرتضی ټولو نه بهزاري کوي او شاهدي وايي چې : علي پس له مصطفی کافر شوی (العیاذ بالله)
اهل سنت او جماعت :

اهل سنت او جماعت وايي : د علي رضي الله عنه په برخه کې ناسزا خبرې کفر دی، دی د خدای تعالی ولي دی او د مصطفی وصي دی او د خدای ولي اود رسول ولي بايد دوست ولرو او د نبوت خاندان مينه وال د دين اساس دی.

دلیل :

اللّٰه تعالیٰ فرمایلی دی (قل لا اسئلكم علیه اجرأ الا المودة فی القربی) ^۱
یعنی ووایه (ای محمدده دوی ته) چپ: زه له تاسې په دعوت کومه اجوره
نه غواړم مگر په خپلوانو کې دوستی.

۵۱_ شیعہ

د نوم وجه:

شیعہ وو ته د دې لپاره شیعہ وایي چې دوی علي رضي الله عنه شائع کړ
او ویې ویل چې دی پس له رسول الله صلی الله علیه وسلم امام دی او
امامت له ده او د ده له اولاد ځنې نه ووځي او که وځي په ظلم یا په تقیه
وي.

عقیده:

شیعہ عقیده لري چې: علي رضي الله عنه زېور، سخي، عالم او د علم
څېښتن و او پس له رسول الله صلی الله علیه وسلم د امامت حق علي
رضي الله عنه درلود، او چا چې امامت ترې اخستی ظلم، کبر او عناد
بې کړی دی.

دلیل:

د دوی دلایل یو دا مبارک ایت دی (انما ولیکم الله) ^۲ او دا حدیث
شریف دی: ((من کنت مولیه فعلی مولیه)) ^۳

۱. الشوری / ۲۲.

۲. المائده / ۲۰.

۳. دا خبره رسول الله صلی الله علیه وسلم د حجة الوداع په ورځ د خم په غدیر کې وکړه او
ویې فرمایل: ایها الناس: الست اولی بکم من انفسکم قالوا بلی یا رسول الله قال فمن کنت

اهل سنت او جماعت :

اهل سنت او جماعت وايي : صحابه وو كبارو اجماع و كړه او علي رضي الله عنه هم رضا شو چې پس له محمد مصطفی صلی الله عليه وسلم ابوبكر صديق رضي الله عنه خليفه شو نو په دې تقدير هغه باندي ظلم نه دی شوی.

دليل :

رسول الله صلی الله عليه وسلم د عمر په اخر وخت کې د لمانځه امامت ابوبكر صديق رضي الله عنه ته ورکړ نو د لمانځه پيشوا والی يې د خلافت دليل و او دا د نه منلو خبره ده چې په دې برخه کې چا په علي رضي الله عنه ظلم کړی وي.

۵۲_ رافضيه

د نوم وجه :

رافضيه نوم لومړی د کوفې د خلکو و چې د زيد بن علي بن حسين ملگری و څرنگه چې ده د ابوبکر او عمر له لعن ځان ساتنه وکړه دی يې ترک کړ. له دې کبله ورته رافضه وويل شول، مغیره بن سعید د مغیره فرقي سرکښي چې وليده نور شيعيان ورنه په شا شوي دي. دوی باندي يې رافضه نوم کېښود، اهل سنت د شيعه وو ټولې فرقي رافضه بولي.^۱

عقيده :

مولاه فهذا على موله، اللهم و ال من و لاه و عاد من عاداه و انصره من نصره و اخذل من خذله و ادر الحق معه كيف مادار.
۱. هفتاد و سه ملت ص ۵۹.

رافضيه فرقه عقیده لري چې جبرائیل علیه السلام علي کرم الله وجهه ته وحي راوړه خو دا چې دی کم عمره (۹) کلن و نو محمد صلی الله علیه وسلم ده له خوا رسالت ادا کړ نو نبوت په حقیقت کې د علي رضي الله عنه دی او علي رضي الله عنه رسول الله صلی الله علیه وسلم ته ورزده کاو. او رسول الله صلی الله علیه وسلم په ټولنه کې ادا کاوه. کله وایي رسالت د علي رضي الله عنه دنده وه جبرائیل (ع) خطا شو باید وحي يې علي رضي الله عنه ته وروړې وای.

اهل سنت او جماعت :

اهل سنت او جماعت وایي د احمق ځواب سکوت دی.

۵۳_ امامیه

د نوم وجه:

څرنگه چې د امام په برخه کې په لاندې ډول ځانگړې عقیده لري ځکه ورته امامیه وایي.

عقیده :

امامیه عقیده لري چې د هر چا امام چې معصوم او د حسین بن علي رضي الله عنه له اولادې ځنې نه وي لمونځ يې نه صحيح کیږي. باید امام په صغیره او کبیره مرتکب نه وي او داسې امام نشته مگر څوک چې د حسین بن علي له اولادې وي.

دلیل :

حديث شريف دى : «الائمة من قريش» يعنى امامان له قريشو دي، دنيا له دوى خالي نه وي خود اهل ظلم له تعدى پته وي خانونه نه بنسكاره كوي، خلافت د دوى حق وي او د دوى ميراث وي.

اهل سنت او جماعت :

اهل سنت او جماعت وايي رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي :
(صلوا خلف كل برٍ و فاجرٍ) يعنى هر نيكو كار او بدكار پسې لمونځ كوي.

۵۴_ ناسيه

د نوم وجه :

د شيعيه و اماميه فرقې ځنې ناسيه يوه فرقه ده چې وايي امام جعفر صادق رض دايمي ژوندى دى او امامت يې بادوامه دى او دهغه د ظهور په انتظار كې دى او موسس يې د بصري يوسرى دى چې عجلان بن ناس نومېده. ^۲ ځكه په ناسيه ملقبه شوې ده.

عقيده :

ناسيه فرقه عقيده لري چې د مباهله ايت (انفسنا و انفسكم) ^۳ كې خداى تعالى علي رضي الله عنه د رسول نفس بللى دى او رسول له ټولو په اتفاق ډېر فاضل دى او ټولو پيغمبرانو نه ستر دى او ټولو اولياوو

۱. جامع الصغير ج ۲ ص ۲۲.

۲. هفتاد و سه ملت ص ۲۰.

۳. ال عمران / ۵۴.

او صوفيانو نه غوره او بهتر دی نو امير المؤمنين چې د نبي په مرتبه وي پس له رسول به هيڅوک تر علي ډېر فاضل نه وي.

اهل سنت او جماعت :

اهل سنت او جماعت وايي څرنگه چې رسول الله صلى الله عليه وسلم په لمانځه کې امامت ابو بکر صدیق رضي الله عنه ته ورکړ دليل دی چې هغه ډېر فاضل دی او د مباحلې په ايت کې چې د (نفس) جمع راغلی د دې مقتضى نه ده چې د ټولو نفسو علمي او روحاني درجه دې يو شان وي. په تېره د علي رضي الله عنه چې ولي دی له محمد صلى الله عليه وسلم سره چې رسول دی عقلاً او عقیده يو شان شمېرل کيدلای نه شي ځکه چې رسول معصوم وي او ولي ته معصوم نه شي ويل کيدلای خو دا چې علي رضي الله عنه د عشره مبشره له جملې صحابي دی د خدای تعالی د هغه بشارت له مخې چې عشره مبشره و په برخه کې راغلی او د ټولو صحابه و و رض په برخه کې چې کومه د خدای تعالی د رضا نسبت درجه حاصله شوې ده د لوړې درجې څېښتن او خدای بخښلی جنتي شخص دی خو د جلا دلایلو له مخې پس له رسول الله صلى الله عليه وسلم څلور یاران دي او هغوی کې اول ابو بکر صدیق رض، دوم عمر رض، دريم عثمان رض، څلورم علي رض درجې لري او دا څلور یاران او شپږ تنه (سعد، سعيد، ابو عبیده، طلحه، زبیر او عبدالرحمن، صحابه کرام لس تنو ته عشره مبشره وايي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم سره به ذوقبتين جماعت کې له بيت المقدس د کعبې شريفې قبلي ته د خدای تعالی په امر (فول

وجهک شطر المسجد الحرام^۱ بدون له شک او تردد د مازیگر لمانځه کې گرځیدلی و.

۵۵_ امیریه

د نوم وجه:

امیریه په اصل کې امریه ده ځکه چې دغه فرقه علي رضي الله عنه د رسالت په امر کې له محمد صلی الله علیه وسلم سره شریک گڼي. له دې امله ورته امیریه وايي.

عقیده:

امیریه فرقه عقیده لري چې علي رضي الله عنه له محمد صلی الله علیه وسلم سره داسې شریک دی لکه هارون چې موسی علیه السلام سره و. دلیل: رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: «انت منی بمنزلة هارون من موسی»^۲

اهل سنت او جماعت:

اهل سنت او جماعت وايي: څوک چې علي رضي الله عنه له محمد صلی الله علیه وسلم سره په نبوت کې شریک وگڼي کفر ته وځي.

دلیل:

ځکه چې د غیر نبي تصدیق په نبوت کوي او د حدیث سبب داسې و چې رسول الله صلی الله علیه وسلم د تبوک عزا ته ورته علي رضي الله عنه ته يې وفرمایلي: مدینه کې زما خلافت کوه. علي رض وويل: ما هلكانو

^۱. البقره /

^۲. هفتاد و سه ملت ص ۶۱

او بنځو کې د جهاد په ورځ پریږدی؟ رسول الله صلی الله علیه وسلم
 وفرماییل: ای علی! راضی نه یې چې تا ته د هارون منزلت وي چې
 موسی علیه السلام د طور غره ته ورتلو هارون یې په خپل ځای په
 خلافت پرېښود. (قال موسی لآخیه هارون: اخلفنی فی قومی) ^۱ یعنی
 موسی خپل ورور هارون ته وویل: زما په قوم کې زما خلیفه شه. ^۲ او
 فرمایلی یې دي: «(لا نبی بعدی)» پس له ما نبی نشته. ^۳

۵۲_ اسماعیلیه

د نوم وجه:

اسماعیلیه فرقي ته ځکه دا نوم کېښودل شوی دی، چې دوی اسماعیل
 بن جعفر په امامت گڼي او دوی څو نور نومونه هم لري لکه:
 الباطنیه: ځکه چې دوی په باطن د کتاب قول کوي نه په ظاهر د هغه.
 القرامطه: ځکه چې لومړنی شخص د دوی حمدان القرامط نومیده.
 السبعیه: ځکه چې دوی وایي: شریعتونه د اوو رسولانو دي: آدم،
 نوح، ابراهیم، موسی، عیسی، محمد او محمد المهدي یعنی محمد
 بن اسماعیل.
 البابکيه: ځکه چې د دوی یو طائفه د بابک الخرمي تابع و.
 التعليمیه: ځکه چې دوی ویل: امام باید خپلو پیروانو ته د دې تعلیم
 وکړي.

۱. الاعراف / ۱۳۸.

۲. همدغه مرجع.

۳. هفتاد و سه ملت ص ۶۱- احتجاج طبری ص ۴۱ شرح باب ۱۱ ص ۵۳.

ملاحظه : دا نوم ورته مخالفينو ورکړی دی.^۱

عقیده :

اسماعیلیه فرقه عقیده لري چې نبوت له ادم علیه السلام تر قیامتته پورې متصل شته دی ځکه چې د هر وخت خلک په بل صفت وي او هره پېړۍ کې خلکو ته بل استعداد او فهم وي نو هرې زمانې ته پیغمبر په کار دی چې د دوی د زمانې له حال سره مناسب وي چې خلق خدای تعالی ته وېوې او مناسب شریعت په خلکو کې ظاهر کړي او د دوی د عقل په اندازه وحدانیت ته دلیل راوړي.

اهل سنت او جماعت :

اهل سنت او جماعت وايي : پس له محمد صلی الله علیه وسلم بل نبی نشته او پس له قرآن بل کتاب نه نازلېږي، د دین کار د محمد صلی الله علیه وسلم په وخت کې مکمل شوی دی. د نبوت د کور په دروازه یې مهر لگولی دی او د قیامت تر ورځې به اسلامي شریعت او صراط مستقیم ثابت او قایم وي.

دلیل :

خدای تعالی فرمایلي دي : «ما کان محمد ابا احد من رجالکم و لکن رسول الله و خاتم النبیین و کان الله بکل شیء علیما»^۲

۵۷_ جلامده

د نوم وجه :

۱. هفتاد و سه ملت ص ۲۲.

۲. الاحزاب / ۴۰.

د (جلامد) یوه معنی تیره ده څرنگه چې د جلامده فرقه په لاندې ډول عقیده لري چې د صحابه وو حال پټ معرفي کوي ځکه ورته جلامده نوم ایښودل شوی دی.

عقیده :

جلامده عقیده لري چې د صحابه وو حال له مونږ پټ پاتې شو پوه نه شولو چې هر یو په کوم کار کې دی. حال دا چې خلکو ته له مقتدی (پېشوا) او قاهر حاکم چې د دوی په سروی چاره نشته ځکه چې که صلاح او فلاح له امت پورته شي او فتنه څرگنده شي نو په هر چا چې لویان او مشران اتفاق وکړي امامت د هغه حق دی ظالم وي که صالح.

دلیل :

اهل سنت او جماعت :

اهل سنت او جماعت وایي چې امامت د خدای تعالی دی او خلافت یې امانت دی د خلکو نوامیس، وینې او مالونه یې ده ته حواله کړي دي او فاجر ظالم ته بنایي چې خلیف شي، ځکه چې ده ته دغه سعادت نه رسیږي او دغه دولت لار نه ورته پیدا کوي.

دلیل :

الله تعالی فرمایلي دي : «لا ینال عهدی الظالمین»^۱ زما عهد ظالمانو ته نه حاصلیږي.

۵۸_ حکمیه

د نوم وجه :

^۱ البقره / ۱۱۸.

ظاهراً حکمیه د خوارجو له فرقي هماغه (المحکمه) فرقه ده چې په علي رضي الله عنه د تحکيم په وخت کې راووتل^۱ او د کفر نسبت يې ورته وکړ او ويل يې قريش وي که غير قريش وي خو چې عادل وي هغه امام دی او که ظلم وکړي غزل يې واجب دی او يا دې ووژل شي. دوی د امام ټاکل جايز گڼي نه واجب، دوی عثمان او اکثر صحابه او د کبيره مرتکب ته د کفر نسبت کوي.

عقیده :

حکمیه عقیده لري، چې د سترو صحابه وو او يارانو ترمنځ اختلاف راغی پس له هغه يې اتفاق او اجماع اعتبار نه لري او خلافت هم د خلکو له منځ تللی هيڅوک د حکمې په منځ د خلافت حق نه لري، تر قيامته پورې چې څوک د خلافت دعوی وکړي باطله ده او وايي چې حکم بايد په قرآن او حديث وشي که په مخلوق پسې حکم کولو کې لار شي کفر ته وځي.

دليل :

الله تعالی فرمايلي دي «من لم بحکم بما انزل الله فاولئک هم الکافرون»^۲ يعنې څوک چې به هغه څه چې د الله جل جلاله له خوا رانازل شوی حکم ونه کړي نو همدغه کسان همدوی کافرن دي.

اهل سنت او جماعت :

اهل سنت او جماعت وايي: په اسلام کې حاکم د خدای تعالی فرمان دی.

دليل :

۱. شرح المواقيف ج ۳ ص ۲۱۹.

۲. المائده / ۴۸.

الله تعالیٰ فرمایلی دی : «اطيعوا الله و اطيعوا الرسول و اولی الامر منکم»^۱ یعنی تابعداری د خدای و کړی او د رسول د خدای اطاعت و کړی او د اولی الامر چې ستاسو ځنی وی.

۵۹_ لا عنیه

د نوم وجه :

لا عنیه د غلاة له فرقو یوه فرقه وه چې په عثمان، طلحه، زبیر، معاویه او ابو موسی اشعری یې لعن کاوه^۲ ځکه ورته لا عنیه وایي.

عقیده :

لا عنیه عقیده لري چې ابوبکر صدیق رضي الله عنه، عمر رضي الله عنه، عثمان رضي الله عنه، زبیر رضي الله عنه، عائشه رضي الله عنها پرې نه بنودل چې د علي رضي الله عنه د ولایت نور وځلېږي. عالم تیاره کې پاتې شو او سمه لاره ورکه شوې او د دوی له سولې مستحق حق ته ونه رسید او د علي رضي الله عنه په ولایت یې اقرار ونه کړ او خلافت یې ورته ورنه کړ نو لا عنیه له دې امله لعنت ورباندې ثواب بولي.

اهل سنت او جماعت :

اهل سنت او جماعت وایي : معاذ الله چې څوک په ذکر شویو اشخاصو لعنت ووايي او لعنت پرې روا وبولي، په هغوی لعنت ویلو باندې سړی کافر کیږي.

۲. هفتاد و سه ملت ص ۶۴.

دلیل : ذکر شوي کسان د رسول د خدای صحابه وو خدای تعالی د دوی ستاینه فرمایلي ده: «والذین معه اشداء علی الکفار رحماء بینهم»^۱ یعنی هغه کسان چې تا سره دي ای پیغمبره په کفارو باندې سخت او خپلو منځو کې سره مهربانه دي.

۲۰_ رجعيه

د نوم وجه:

رجعيه وايي چې علي کرم الله وجهه بيا دنيا ته مراجعه کوي او راځي ځکه ورته رجعيه وايي، دوی د شيعه وو د غلاتو يوه ډله ده.

عقیده :

رجعيه فرقه عقیده لري، چې: خدای تعالی امير المؤمنین علي رضي الله عنه او د هغه ملگري دنيا ته بيا راولي او راژوندي کوي يې او له خپلو دښمنانو غچ اخلي.^۲

اهل سنت او جماعت :

اهل سنت او جماعت وايي: څوک له دنيا لاړ شي بيا دنيا ته نه راځي. **دلیل :** الله تعالی فرمایلي دي «انهم اليها لا يرجعون»^۳ یعنی هرومرو دوی دنيا ته نه راگرځي.

او د کهف اصحاب چې درې سوه ۹ کاله پس ژوندي شول چې د (قيانوس) باچا په وخت کې د (افسوس) له ښار تښتېدلي وو او په يوه

۱. الفتح / ۲۹.

۲. تلبیس ابلیس ص ۲۲، او هفتاد و سه ملت ص ۲۵.

۳. هفتاد و سه ملت ص ۲۵.

غار کې پټ شوي وو او همدارنگه عزيز پيغمبر چې پس له دوه سوه او نه کاله ژوندی شو او دېرش کاله نور په دنيا کې پاتې شو او نور څوک چې د عیسی علیه السلام په دعا ژوندي شوي دا او داسې نور دې دليل نه شي کيدلای چې علي رضي الله عنه او ملگري يې بيا دنيا ته راځي ځکه هغه څوک چې د مخه ذکر شول او دنيا ته راغلي وو هغه معجزې وې.^۱

۲۱ - متربصه

د نوم وجه:

متربصه وايي چې په هره پېړۍ او هر وخت کې دې مسلمانان يو امير وټاکي چې هغه به د اسلامي امت مهدي وي او چې کله هغه وفات شي بل سړی دې وټاکي ځکه دوی په متربصه نومول شوي دي.^۲

عقيده:

متربصه عقيده لري چې: محمد بن حسن العسكري صاحب الزمان مهدي اخر الزمان دی. د بغداد ولايت د (سامره) په کلي کې د عباسي خلفاوو له ظلم چې د ده قصد يې کړی و په (۲۵۰) هـ کال يوه کور کې پټ شو هر څو چې ولټول شو ونه موندل شو. له هغې ورځې په نړۍ کې دی او خلکو کې پټ دی، ظهور به وکړي او عالم به په عدل او آبادۍ بنکلی کړي.

اهل سنت او جماعت:

^۱. هفتاد و سه ملت ص ۲۵.

^۲. هفتاد و سه ملت ص ۲۵، او تلبیس ابلیس ص ۲۲.

اهل سنت او جماعت وايي : مهدي پسي به عيسى بن مريم وي چې په
 اخره زمانه کې له اسمان رابنکته کيږي. د جال سره جگړه کوي او د جال
 وژني، عيسى عليه السلام به خلک د محمد عليه السلام دين ته
 غواړي، متربصه وايي د عيسى عليه السلام رابنکته کيدل له اسمان
 صحيح دي خو صاحب الزمان محمد بن حسن العسكري مخکې د هغه
 له نزول ظهور کوي.

د اهل سنت او جماعت دليل :

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي : «لا يهلك امة انا في
 اولها والمهدى في اوسطها والعيسى في اخرها»^۱ يعنې امت نه
 هلاکيږي، زه يې په اول کې يم، مهدي يې په اوسط کې دی او عيسى
 يې په اخر کې دی.

۲۲ - قبريه

د نوم وجه :

قبريه حکه د دې فرقې نوم کېښودل شوی دی چې په قبر کې د نکير او
 منکر پوښتنې نه مني.^۲

عقيده :

قبريه فرقه عقيده لري چې په قبر کې له مړي سره په هغه تنگ حای کې
 نکير او منکر له عمود لرگي سره څه رنگه حاييږي نو دوی وايي چې په
 قبر کې سوال او عذاب اعتبار نه لري.

۱. هفتاد و سه ملت ص ۲۵- او (رک: سيدصدرالدين الصدر. المهدي ص ۸۸)،

۲. هفتاد و سه ملت ص ۲۷.

اهل سنت او جماعت :

اهل سنت او جماعت وايي: خدای تعالی د قبر په فراخولو قادر دی او شوک چې د نکیر او منکر له سوال منکر شي کفر ته ووځي.

دلیل :

خدای تعالی د دوه ځلې مړه کیدلو او دوه ځلې ژوندي کیدلو خبر فرمایلی داسې چې: «ربنا امتنا اثنتین فاحییتنا اثنتین»^۱ یعنی رب زموږ دوه ځلې موند. مړه کوي نو دوه ځلې مو ژوندي کوي.

۲۳_ واقفیه

د نوم وجه :

اقفیه فرقه له هغې واقفه فرقي سره ارتباط نه لري کومه چې د امام موسی کاظم په مرگ د هغه په امامت متوقف پاتې دی بلکې دا فرقه د خوار جو له واقفه ځنې وي.^۲

عقیده :

اقفیه فرقه عقیده لري چې په کتاب او سنت کې داسې څه نشته چې قرآن قدیم دی او که نه دی نو د نفي او اثبات ترمنځ توقف ورباندې د استقامت او سلامت لارې ته ډېر نژدې دي.

دلیل :

که وویل شي چې قرآن قدیم دی یا وویل شي چې قرآن قدیم نه دی او بیا دا هره یوه خبره له واقعیت سره سمه نه وي صرف په گمان ولاړه وي نو

۱. المؤمن / ۱۱.

۲. هفتاد و سه ملت ص ۲۷ / او (رک به فرق الشيعه نو بختی طبع ریتسر ص ۲۷)، او (رک: تاریخ مذاهب اسلام ص ۱۰۴)، او (الفرق المفرقه ص ۸۹).

گناه گار به شي لکه چي الله تعالی فرمايلي دي: «ان بعض الظن اثم»^۱
نو بي له يقين بايد گمان ونه شي.

اهل سنت او جماعت :

اهل سنت او جماعت وايي : په دې مسئله کې توقف کفر دی.

دليل :

بې له شک او بې له گمان بلکې په صدق او يقين سره کلام د متکلم
صفت دی څرنگه چې متکلم خدای تعالی دی او هغه قديم دی نو
صفات يې هم قديم دي.

۲۴ - حشويه

د نوم وجه :

دې فرقې ته د دې لپاره حشويه وايي چې دوی په احاديثو کې داسې
حشويي (اضافه توب) کړي چې په احاديثو کې هيڅ اصل نه لري او دا
ټولې حشويي په جبر او تشبيه کې دي.

عقيده :

حشويه فرقه عقيده لري چې د خدای تعالی د کلام سامع او مامور په
ازل کې نه و نو خطاب يې چا ته و؟

دليل : دوی دا اياتونو دليل نيسي (کان الله و لم يكن معه شيء) ^۲ او (و
اقيموا الصلوة و اتوا الزکوة) ^۳ او (هل اتاک حديث موسى از نادايه ربه

۱. الحجرات / ۱۲.

۲. هفتاد و سه ملت ص ۲۸.

۳. النساء / ۷۹.

بالواد المقدس طوى اذهب الى فرعون انه طغى^١، نو چي د الله تعالى خطاب ته څوڪ نه و، موسى نه و، فرعون نه و، مقدسه وادي نه وه، محمد صلى الله عليه وسلم نه وه، نو كوم كلام چي سامع او مامور ونه لري عبث دى.

اهل سنت او جماعت :

اهل سنت او جماعت وايي : موجودات د خداى تعالى په قديم علم كې وو او خداى تعالى په خپل ازلي يقين ټولو باندې ليدونكى او په خپلو معلوماتو خپل كلام فرمايلي دى.

۲۵_ فانيه

د نوم وجه :

فانيه ته ځكه فانيه وايي چي د دوى عقیده د جنت او دوزخ په فنا كېدلو باندې ده.

عقیده او دليل يې :

فانيه فرقه عقیده لري، چي د قيامت هيبت څرگند شي اسرافيل (ع) ته به شپيلى كې د پو كولو امر وشي «و نفخ فى الصور فصعق من فى السموات و من فى الارض»^٢ يعنې او د اسرافيل عليه السلام په شپيلى كې به پوكى وشي نو هر څه چي په اسمانونو كې دي او هر څه چي په ځمكه كې دي له ځمكې او اسمانو سره به هلاك شي، نو چي ټول ژوندي حيوانات مړه او موجودات عدم شي جنت او دوزخ هم معدوم

١. النازات / ١٥-١٧.

٢. الزمر / ٢٨.

شي مگر ذات د خدای تعالیٰ چي حی او قیوم دی (کل شیء هالک الا وجهه له الحکم و الیه ترجعون)^۱ یعنی هر شیء هلاکیري مگر ذات د خدای حکم ده لره دی او ده ته رجوع کوونکي دي.^۲

اهل سنت او جماعت :

اهل سنت او جماعت وایي: د خدایتعالیٰ وعده داسې ده چې غیر له ذات د خدای تعالیٰ هر څه فنا کیري او جنت د خدای تعالیٰ د رضا صفت دی او دوزخ یې د غضب صفت دی او له قدیم موصوف ځنې د صفت انفکاک محال دی نو جنت او جحیم دې وجه کې داخل دي له دې کبله هلاک او فنا دوزخ او جنت ته لاره نه لري.

۲۲- اثریه

د نوم وجه:

اثریه فرقې ته د دې لپاره اثریه وایي چې دوی په اثر (حدیث) عمل کوي او قیاس باطل گڼي.

عقیده :

اثریه فرقه عقیده لري چې ټول احکام په کتاب او سنت کې شته کوم څیز یې په قران او حدیث کې نه وي د هغو له مخې باید ځان په وسوسه کې وانه چوي چې ووايي: شراب حرام دي ځکه چې مستي په کې ده. مونږ ته د دې قیاس او تکلیف اړتیا نشته، اولنی شخص چې قیاس یې

۱. القصص / ۸۸.

۲. دا (الجنة و النار فی نفي الصور یفیان) د ابوالهذیل علاف خبره ده. دی د اسلام د کلام له علماوو یو عالم دی. (تاریخ مذاهب اسلام ص ۱۲۱)، (هفتاد و سه ملت ص ۲۸).

کړی شیطان و ځکه چې ادم علیه السلام ته د سجدي کولو امر وشه. ده قیاس وکړ چې زه له اور او ادم له خاورو پیدا شوی. اور حقیقت او نوراني دی^۱ خاوره مطلقه کثیفه او تیاره ظلماني ده نو اور تر خاورې غوره دی نو د اور به څه وظيفه وي چې خاورو ته سر کېږدي، ابلیس له خدای تعالی سره خبرو کې شو او ویې ویل: «خلقتنی من نار و خلقته من طین»^۲ یعنې زه دې له اور پیدا کړی يم او دی دې له ختو پیدا کړی دی، څرنگه چې خپل وسواس یې څرگند کړ او خپل قیاس یې په قول کې راوړد (فاخرج منها فانک رجیم)^۳ یعنې نو له جنته ووزه بېشکه ته رټل شوی یې. د دې ایت د مفهوم په تازیانه ووهل شو او له جنت ووبستل شو. د ملکې بنه ترې ولوېده، مسخ شو، اسماني و، ځمکنی شو، دا ټولې سزاګانې په دې ورکړ شوې چې: له عقل یې قیاس وکړ. که د امر اطاعت یې کړی وای دا کاني به نه ورباندې کیدلې. نو مونږ ته قرآن او خبر کافي دی، په شرعي مسئلو کې قیاس مصلحت نه دی، هر څه چې په قیاس نفي یا اثبات شي باطل دي.

اهل سنت او جماعت :

۱. ابو حنیفه رحمه الله ابي عبدالله (جعفر بن صادق کره لار هغه وویل: ای ابو حنیفه ته قیاس کوې، وویل: هو، وویل: قیاس مه کوه. اولنی قیاس شیطان کړی چې: زه له اور پیدا يم او دی له ختو پیدا شوی دی نو د اور او ختو ترمنځ یې قیاس وکړ، او که د ادم نوریت یې د اور په نوریت قیاس کړی وای نو د دواړو نورو څخه د یوه فضل او صفایي په بل څرگنده ده.

(الكافی ج ۱ ص ۵۸)

۲. الاعراف / ۱۱.

۳. الحجر / ۳۴.

اهل سنت او جماعت وايي: شرع څلور اصول لري: کتاب، سنت، اجماع او قياس^۱ څوک چې قياس نه منکر شي د شريعت يو اصل به يې نفي کړی وي، گمراه او متبذع به وي، کتاب يعنې قرآن مجيد او سنت مشترک لفظ دی په منخ د قولي، فعلي او تقريری حديث او په منخ د هغه څه کې چې رسول الله صلی الله عليه وسلم بدون له و جوب پرې هميشه والی کړی وي او دوه ډوله دی: سنة هدی چې سنت مؤکد هم ورته وايي لکه: اذان، اقامت، اوسنی زوائد لکه د منفرد اذان او مسواک (تعريفات جرجاني).

او قياس په لغت کې تقدير او په اصطلاح د شريعت کې ردول د يوه شي دي خپل نظير ته يې او هغه له نصر مستنبطه معنا ده لپاره د تعديت د حکم له منصوص عليه غير له هغه او هغه جمع ده په منخ د اصل او قرع کې په حکم کې او اجماع په لغت کې عزم او اتفاق ته وايي او په اصطلاح کې د مجتهدينو اتفاق دی د محمد صلی الله عليه وسلم له امت ځنې په ديني کار کې (تعريفات)

۲۷_ مولهيه

د نوم وجه:

مولهيه يعنې د ضرورت وړ مال ورته ورکړ شو نو مولهيه فرقه هم د خداي تعالی علم په ضروري شيانو بولي ځکه ورته مولهيه فرقه وايي.

عقيده:

^۱ قياس په لغت کې عبرت او عبور تېرېدلو ته وايي، قرآن کریم کې راغلي دي: (فاعتبروا يا اولی الابصار) الحشر/۲ يعنې قياس وکړئ عبرت واخلي ای د ليدلو او سوچ کولو خاوندانو.

مولهيه فرقه عقیده لري، چې خدای تعالیٰ په کلیاتو محیط دی نه په جزئیاتو لکه د نړۍ پاچایان چې خپل وزیران، نوابان او مشران پیژني، نه دا چې په هر کلي، هر ښار کې څومره نر او څومره ښځې، څومره ځوانان او څومره سپین ریري، څومره ضعیف دي؟ څه کوي؟ څه غواړي؟ چېرته ځي، چېرته ویده کیږي؟ له دې کبله دوی وايي چې خدای تعالیٰ په لوح، قلم، عرش، کرسی، اسمانو، ځمکې، مقربو، پرښتو، لمر، سپوږمۍ، جنت او دوزخ، ستورو، دریاوو، غرونو، انبیاوو، رسولانو، اولیاوو، خلفاوو، سترو کافرانو لکه فرعون، نمرود، عاد، ثمود، شداد، قارون، هامان علم لري په دې کلیاتو یې علم محیط دی او نورو مخلوقاتو ته یې (چې جزئیات دي) علم لاره نه لري. (العیاذ باللہ) او له محقراتو خبر نه دی.

اهل سنت او جماعت :

اهل سنت او جماعت وايي: د خدای تعالیٰ علم ته ذره او لمر برابر دي، هغسې چې د قاف غرویني او علم پرې لري د وښو پانه هم ویني او علم ورباندې لري، د سترگو او وروزو اشارې له خدای تعالیٰ پټې نه دي. الله تعالیٰ په هر څه کلیاتو او جزئیاتو علم لري.

دلیل :

الله تعالیٰ فرمایلي دي: «وما یعزب عن ربک من مثقال ذرة فی الارض ولا فی السماء»^۱ یعنی ای محمده! ستا له رب په ځمکه او نه په اسمان کې د مثقال له ذرې پټ نه دی، علم ورباندې لري او هم یې فرمایلي دي

۱. یونس / ۲۲.

: (وما تسقط من ورقة الا يعلمها ولا حبة فى ظلمات الارض ولا رطب ولا يابس الا فى كتاب مبين)^١ يعنې كه څه پانې يا دانې د ځمكې په تيارو كې وليږي په هغه علم لري ځكه چې هر څه وچ او لامده ټول لوح محفوظ كې بنكاره ليكل شوي دي.

٢٨_ مبدليه

د نوم وجه:

څرنگه چې مبدليه فرقه عقیده لري، چې توبه د ځان په وژلو كيږي يعنې چې ژوند په مرگ بدل كړي ځكه ورته مبدليه وايي.

عقیده:

مبدليه فرقه عقیده لري، چې څوك كبيره گناه وكړي توبه يې نه قبلېږي ځكه چې د بندگۍ له حد يې تجاوز كړى دى، قتل يې واجب دى او توبه يې قتل (وژنه) ده.

دليل:

د دوى دليل دا فرموده د خداى تعالى ده: «الى بارئكم فاقتلوا انفسكم»^٢ يعنې نو خپل خداى ته توبه وباسئ نو خپل ځانونه ووژئ؛ او فرمايلي يې دي: «و من يتبع غير الاسلام ديناً فلن يقبل منه»^٣ يعنې څوك چې غير له اسلام دين وغواړي نه ترې منل كيږي.

اهل سنت:

١. الانعام / ٥٩.

٢. البقره / ٥١.

٣. ال عمران / ٧٩.

صغیره گناهونه په نیک عمل او توبه بښل کېږي او د کبره گناهو بڅښل د خدای تعالی په مشیت پورې اړه لري او شرک بیخي نه بڅښل کېږي.

دلیل یې دا مبارک ایت دی : (ان الله يقبل التوبة عن عباده) ^۱ یعنی الله تعالی هرو مرو د خپلو بندگانو توبه قبلوي. (ان الله لا يغفر ان یشرک به و یغفر ما دون ذلک لمن یشاء)

۲۹ - کنزیه

د نوم وجه :

کنزیه فرقه په دې نوم ځکه ملقبه شوې ده، چې دوی وایي د خدای تعالی حقوق دي ځمکه کې خزانه (کنز) شي.

عقیده :

کنزیه فرقه عقیده لري چې په مال کې د خدای تعالی له خوا فرض کړی شوی حق د خدای تعالی مال دی په مالدار فرض دی چې هغه چا ته یې ورکړی چې خدای تعالی ته قرب لري خو چې قبول شی خو په دې څوک نه پوهیږي چې خدای تعالی ته قریب او مقبول څوک دی، نو لاره داده، چې : زکوٰة دې نقد کړي او ځمکې لاندې دې خښې کړې خزانه کړي کله چې په خپله محتاج شي هغه مال دې په ځان او خپلو اړتیاوو ولگوي او که محتاج نه شي خاورو لاندې دې وي خو چې مستحق ته په لاس ورشي او هغه مال په خپل حال ولگوي.

اهل سنت او جماعت :

^۱. التوبه / ۱۰۵.

اهل سنت او جماعت وايي: خداى تعالى د مال مستحقين په قرآن كې ياد كړي دي چې اته طائفې دي زكات بايد هغوى ته ور كړ شي ځكه چې د هغوى حق دى.

دليل: الله تعالى فرمايلي دي: «اما الصدقات للفقراء والمساكين و العاملين عليها و المؤلفة قلوبهم و فى الرقاب و الغارمين و فى سبيل الله و ابن السبيل»^۱ يعنې بېشكه همدا خبره ده چې صدقې (زكات مصرفيږي) لپاره د فقيرانو او مسكينانو او عاملانو (مقرو) هر هغه (تحصيل د صدقې) او هغو ته چې الفت (اشنايي) اچول شي په زړونو د دوى كې (له اسلام سره) او (مصرفيږي) په (خلاصولو د) غاړو (د نادارو مكاتبانو) كې او پورورو (تاوان ميندونكو) او (صرفيږي) په لار د الله كې او (صرفيږي لپاره د) مسافرانو (چې مال ورسره نه وي).

۷۰_ صوفيه

د نوم وجه: څرنگه چې د صوفيه فرقې عقیده په تصوف بنا ده ځكه ورته صوفيه وايي.

عقیده:

صوفيه فرقه عقیده لري چې: د زړه سلامتيا په تنهائى كې ده او صفائي په زړه كې ده نو څوك چې له اغيارو منع او حق تعالى ته واصل شي د طالب طلب عرش ته رسيږي له هغه ځاى او افاق نه بېرته نفس ته رجوع كوي، نفس كې ننوځي بيا له خپتو ظهور كوي او په خپتو كې وركيږي تن زړه شي او زړه روح شي او روح د جانان جان شي مجرد،

۱. التوبه / ۶۰.

مفرد او اسوده، نه په زړه غبار وي او نه په شا بار وي، نه يې زړه کې بازار گرځي او نه يې چا سره شمار وي، نه د چا ورسره کار وي، د ده مجلس درگاه سره شي او د ده مؤنس الله تعالی شي، د ابدالي نظام ته ورسېږي، د اذاق او انفس ايات هر نفس مشاهده کړي، په سعادت وخت تيروي، کله رجوع احسان ته کوي کله نشه کوي کله شکايت او کله شکر کوي کله لاهوت کله ناسوت کله جبروت، کله ملکوت شي، کله هست او کله نېست شي، کله فنا وي کله تلوينات د تمکيناتو په طی کې وي: په رباني قضايو و کې لاس له انساني تدبير منځي مقام د بندگۍ او بېچارگۍ ته ځان ورسوي.

دليل :

د دې دليل چې سلامتيا تنهائي کې ده (السلامة فى الوحدة)^۱ او د دې دليل چې صفائي په زړه کې ده (الا من اتى الله بقلب سليم)^۲ د دې دليل چې څوک له اغيارو منع او حق تعالی ته واصل شي (تبتل اليه تبتلا)^۳ او د دې دليل چې د طالب طلب حق ته رسېږي (وهو معكم اينما كنتم)^۴ اهل سنت او جماعت :

اهل سنت او جماعت وايي : دا کار دولت ديچې د چا روزي شي.

دليل :

۱. عربي مثل هم دی.

۲. الشعراء / ۸۹.

۳. المزمّل / ۸ یعنی جلا شي رب خپل ته په جلا کيدلو کاملو سره.

۴. الحدید / ۴ یعنی او دغه الله له تاسې سره دی (په علم او قدرت سره) هر چیرې چې يې تاسې. مگر هغه چا ته چې راغلی دی الله ته په زړه سلامت پاک (له کفر او نفاقه) یعنی په روغ زړه خدای تعالی ته راتگ وکړي.

دليل يي دا قول د خدای تعالی دی: ذلک فضل الله یؤتیه من یشاء
والله ذوالفضل العظیم^۱

۷۱_ دهریه

د نوم وجه: څرنګه چې دهریه فرقه په بقا عقیده لري ځکه ورته دهریه
وايي.
عقیده:

دهریه فرقه عقیده لري، چې د شپې او ورځې، ځمکې اسمان، ژمی،
روزې او د ژمي گردش هر څه چې دی همدا دی.

اهل سنت او جماعت:

اهل سنت او جماعت وايي: دهریه فرقه له ایمان خلاصه ده، د
مصنوعاتو له صانع او شپې ورځې نه غافل دي. په احادیثو کې راغلی
دی چې د رسول الله صلی الله علیه وسلم په وخت کې چا د وخت له
پريشانۍ شکایت کاو او زمانې ته یې بد او رد (کنځا) کولې. رسول الله
صلی الله علیه وسلم دوی منع کړل او ورته ویې فرمایل: (لا تسبوا
الدهر فان الله هو الدهر)^۲ رسول الله صلی الله علیه وسلم دوی د دې
لپاره زمانې ته له کنځا کولو منع کړل چې دوی پوه شي: د زمانې په
اختیار کوم صلاحیت د حل او عقد نشته بلکې د زمانې متصرف واحد

۱. الجمعه / ۴ یعنی دغه (نبوت د الله له طرفه) لوی فضل دی هغه چا ته ورکوي چې اراده یې
ورته فرمایي او الله د ډېر لوی فضل څښتن (خاوند) دی.

۲. جامع الصغير ج ۲ ص ۲۳ یعنی زمانې ته کنځا مه کوه نو بیشکه الله همدی دهر دی.

قهار دی لکه چي الله تعالی جل جلاله فرمایلي دي (يقلب الله الليل والنهار)^۱

۷۲_ شمراخیه

د نوم وجه : شمراخ د خرما او انګورو وړو ته وایي. د شمراخیه عقیده کې هم دنیا د بن په څېر ګڼل شوې بن کې هم د خرما یا انګورو ونې وي ځکه ورته دغه نوم شمراخیه کېښودل شوی دی.

عقیده :

شمراخیه فرقه عقیده لري چې دنیا د شنه بن په څېر ده او ښځې په کې د دې بن ریاچین دي چې د بوئیدلو لپاره دي نو څوک چې فحشي او زنا کوي باک نه لري، دوی د ټولو ښځو سره جماع حلاله او مباح بولي محرمې او که غیر محرمې وي هره ښځه چې ځان تسلیم کړي هغه عین ملک دی، نکاح، شاهد او د ولي اجازې ته اړتیا نه لري.

اهل سنت او جماعت :

اهل سنت او جماعت وایي : دا د اباحت مذهب دی، حرام حلال ګڼل کفر دی. په داسې کړو د ادم اولاد مختلط کیږي. د نسل رواج کې خطا راځي، میراث غیر مستحق ته ورکول کیږي، حرام زاده ګان منځ ته راځي، حرام زاده د جنت بوی نه بویوي.

۱. النور / ۴۴ یعنی گرځوي الله شپه او ورځ (په تبدیل، تزئید) تنقیص، حرارت، برودت، ضیاء، ظلمت، او نور

دليل : الديوث فى النار - الغيرة من الدين^١ نو زنا قبيحه لار او فضيحه كبيره گناه ده. الله تعالى فرمايلي دي : «ولا تقربوا الزنى انه كان فاحشة و ساء سيلا»^٢ يعنى او مه نردي كيرئ تاسي زنا ته بپشكه چي دا زنا قبيحه ده (عقلاً او شرعاً) او بده ده دغه زنا له جهته د روش هم (چي زيان او فتنه تري پيدا كيري)

٧٣ - سنیه

د نوم و جه : سنیه نسبتی نوم دی چې د لاروي معنی لري او سنه د لاري معنی لري په شرع کې د محمد صلی الله علیه و سلم تگ لاري ته وايي څوک چې د هغه صلی الله علیه و سلم په لاره ځي سنیه يا اهل السنه بلل شوي دي.

عقیده :

سنیه فرقه د کتاب ختم دی (ختامه مسک و فی ذلک فليتنافس المتنافسون)^٣ يعنى مهربه يي مشک وي او په دغه (شرابو او نور جنتي نعمتو) باندي بايد ده دی چې رغبت کونکي رغبت وکړي (په کولو د فضايلو او پرېښودلو د رذائيلو چې په حسناتو بيره وکړي او له سيئاتو ځان وساتي).

دا اهل سنت او جماعت دي په مراد رسيدلي دي د اسلام بنکلا دي او د کلمه الله اعلاء او د شعائر الله اقامه پر دوی ده، له افراط او تفريط يي

١. لا يدخل الجنة ديوث، لا يجد ربح الجنة ديوث، قيل يا رسول الله و ما الديوث؟ قال الذي

ترنى امراته و هو بعلم بها (سفينه بجار مجلسى ج ١ ص ٤٧٤)

٢. بنى اسرائيل / ٣٢.

٣. المطففين / ٢٢.

احتراز او خان ژغورنه کړې ده، د درجو څېښتنان دي او د احترام وړ دي له هرې فرقې سره یې دلیل ویلی دی. له قرآن او حدیث سره یې همرازي کړې ده او له ۷۲ ملټو هرملت سره یې خبرې قوت لري او عبارت یې تازه وي.

الحمد لله چې د عقیده پوهنه څلورم کتاب هم (اسلامي ۷۳ فرقې په خیر پای ته ورسید او دریم کتاب د فقه اکبر متن او د پښتو ترجمه یې وریسې راځي).

الحاج پروفیسور دکتور قاضي حفیظ الله بناد جبار خیل

www.melitahrik.com
0777 400 116

ماخذونه

- ۱_ قران مجيد .
- ۲_ سرگذشت ايمان
- ۳_ تجلی خدا در افق و انفس
- ۴_ محمد علی سادات، اصول و مبانی خدا شناسی استدلالی چاپ سال ۱۳۲۱ انتشارات هدی ایران.
- ۵_ پوهاند اسد الله شينواری، خدا جويان لکچر نوټ د افغان پوهنتون.
- ۶_ کتاب الانصاف طبع استنبول ترکیه.
- ۷_ هفتاد و سه ملت به ۷۸۰ هـ کال د دکتور محمد جواد مشکور په اهتمام او تصحيح چې د پوهنتون استاد دی، ليکوال يې معلوم نه دی خود اهل سنت او جماعت پهرو معلومېږي.
- ۸_ فروغي، شرح حکمت د اروپا چاپ.
- ۹_ فخر الدين رازي، اعتقادات فرق المسلمين.
- ۱۰_ شيخ عطار، تذکرة الاولياء طبع طهران.
- ۱۱_ تبصرة العلوم.
- ۱۲_ احیاء العلوم غزالی.
- ۱۳_ جامع الصغير.
- ۱۴_ شرح مواقف.
- ۱۵_ فقه اکبر.
- ۱۶_ شرح عقاید نسفی.
- ۱۷_ الاربعین.
- ۱۸_ د امام اعظم ابو حنیفه رحمة الله علیه وصیت.

مننه او کور وداني

د افغانستان ملي تحريک د هېواد پال او فرهنگپال شخصيت
بناغلي (حاجي خان محمد باز) څخه د زړه له تله مننه کوي
چې د دې اثر چاپ ته يې اوږه ورکړه. ملي تحريک وياړي چې
د علمي اثارو د چاپ لړۍ يې پيل کړې ده. دا لړۍ به دوام لري.
موږ له ټولو درنو هېوادوالو څخه په خورا درنښت هيله کوو
چې په خپل معنوي او مادي وس د کتابونو د چاپ دا لړۍ لا
پسي وغځوي.

يو ځل بيا ددې اثر له ليکوال او چاپوونکي څخه د زړه له تله
مننه کوو چې ددې اثر د ليکلو او چاپولو جوگه شول.

په فرهنگي مينه
د افغانستان ملي تحريک

**Get More e-books from www.aghalibrary.com
Aghalibrary.com: The Digital Library**

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**